

Kartonsan
2015/2

paylaşım

Kentleri birbirinden farklı kılan özellikleri var; mimarisi, yaşam biçimi, tarihi geçmiş, eğlencesi, zenginliği, yoksulluğu vb.. Dublin’in özelliği bir edebiyat kenti olması. Kenti okuduklarınızı yaşarcasına gezebiliyorsunuz, bir kitabın içinde sayfalar arasında dolaşır gibi. Önünden geçmekte olduğunuz kafede, şapkası ve yuvarlak gözlükleriyle James Joyce’u görüyorsunuz bir an ve dikkat ettiğinizde sıradan birinin gazetesine gömüldüğünü anlıyorsunuz. Böyle bir kent Dublin, Joyce’un Dublinliler kitabında anlattığı gibi. . .

Ozan, çevirmen Cevat Çapan lise bitirme tezi olarak James Joyce’un üzerinde çalışmış. Ömrü dizelere hayat vermekle geçen Çapan’ın, önceliği şiir olan pek çok uğraşı var. Kentleri birbirinden ayıran özellikler var dedik az önce, İstanbul’un pek çok özelliği var; say say bitmez, bunlardan biri de yedi tepe üzerine kurulmuş olması. Bu tepelerin, sonu tepe biten ile semtlerle hiç ilgisi yokmuş meğer. . .

Bu özelliklerine yepyeni bir özellik ekleyebilir İstanbul ve pek güzel olur. Ne dersiniz? Çok şaşıracaksınız ama arıcılık! Evet, bildiğiniz bal üreticiliği. Dünyanın belli başlı büyük kentlerinde yıllardır yapılan arıcılık, doğal beslenmek, yediğinden emin olmak isteyen İstanbulluların yeni uğraşı olmaya aday.

İnsan gereksinimleri doğayı yok ederek karşılandı uzunca bir süredir. Doğanın kaynaklarının sonsuz olmadığı ve kendisini yenileyebilmek için dinlenmesi gerektiği anlaşıldığından, herkesin üzerine düşeni yapması gerekiyor.

Elvan Arpacık

Bir yandan da yeni kaynak arayışları sürüyor elbette. Dünyayı altüst eden insanoğlu kutuplara dayandı. Orada talan edeceği ne var ne yok onun telaşında epeydir. Kuzey kutbu herkesin gözünün üstünde olduğu bir cazibe merkezi. Barındırdığı iddia edilen gizemler de cazibeyi katmerlendiriyor. Gün gelir kutuplar da ilgi odağı olmaktan çıkar, hele sahip olduğu öngörülen kaynaklar tüketilsin, bir de bakmışsınız kutuplar olmuş size kaplıca. Olmaz demeyin, iklimler bu hızla değişirse volkanik kütlelere bile dönüşebilir buzullar.

Çoğumuz “her şeyin bir sırası var” düsturu ile yaşarız, kimilerimiz bu yaklaşımın insanı ezberciliğe ve tekdüze yaşamlara sürükleyen hazır bir reçete olduğunu düşünür. Kendisi için belirlenen değil, kendisinin belirleyeceği bir yola sapar ve o yolun nereye çıkacağı belirsizdir. Afife Jale tiyatro sanatçısı olmaya karar verdiğinde, yaşadığı dönem nedeniyle ıdıksız, engebeli, badirelerle dolu yolun onu nereye götüreceğini kestirebilir miydi? Pek çok güçlüğü göze almış olmalı, yalnız bırakılmanın dışında! Adına hayat dediğimiz büyük tiyatroda onun rolü karanlık bir öykünün başkahramanı olmaktı.

Ve perde değişir. . . Vur patlasın çal oynasın! Gama kedere inat hayatın çarkıfeleğinde çakırkeyf . . . Gelsin eğlence!

2	Gözlerini Kapa Ve Gör Dublin	Kahramanlığa Mecbur Edilen Bir Sahne Işığ Adı Gibi Bir Çiy Damlası Bir Tiyatro Âşığı: Afife Jale	8
12	Kuzey Agarta Kutbu	Mükemmel Kahramanın Peşinde Prof. Dr. Ahmet Erözenci	16
22	İstanbul'un Tepelerinde	Cevat Çapan	26
32	Kent Kovanları	Dersimiz Hayat Bilgisi Eğlence En Birincisi	36

Dergi Adı: Paylaşım Kartonsan A.Ş. Yaşam Kültürü Dergisi

İmtiyaz Sahibi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş. Adına: Haluk İber

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü & Yayın Yönetmeni: Atiye Tuğtekin

Yönetim Yeri ve Adresi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Prof. Bülent Tarcan Cd Pak İş Merkezi No:5 K:3 Gayrettepe-İstanbul Tel: (0212) 273 20 00 Faks: (0212) 273 21 70 www.kartonsan.com.tr

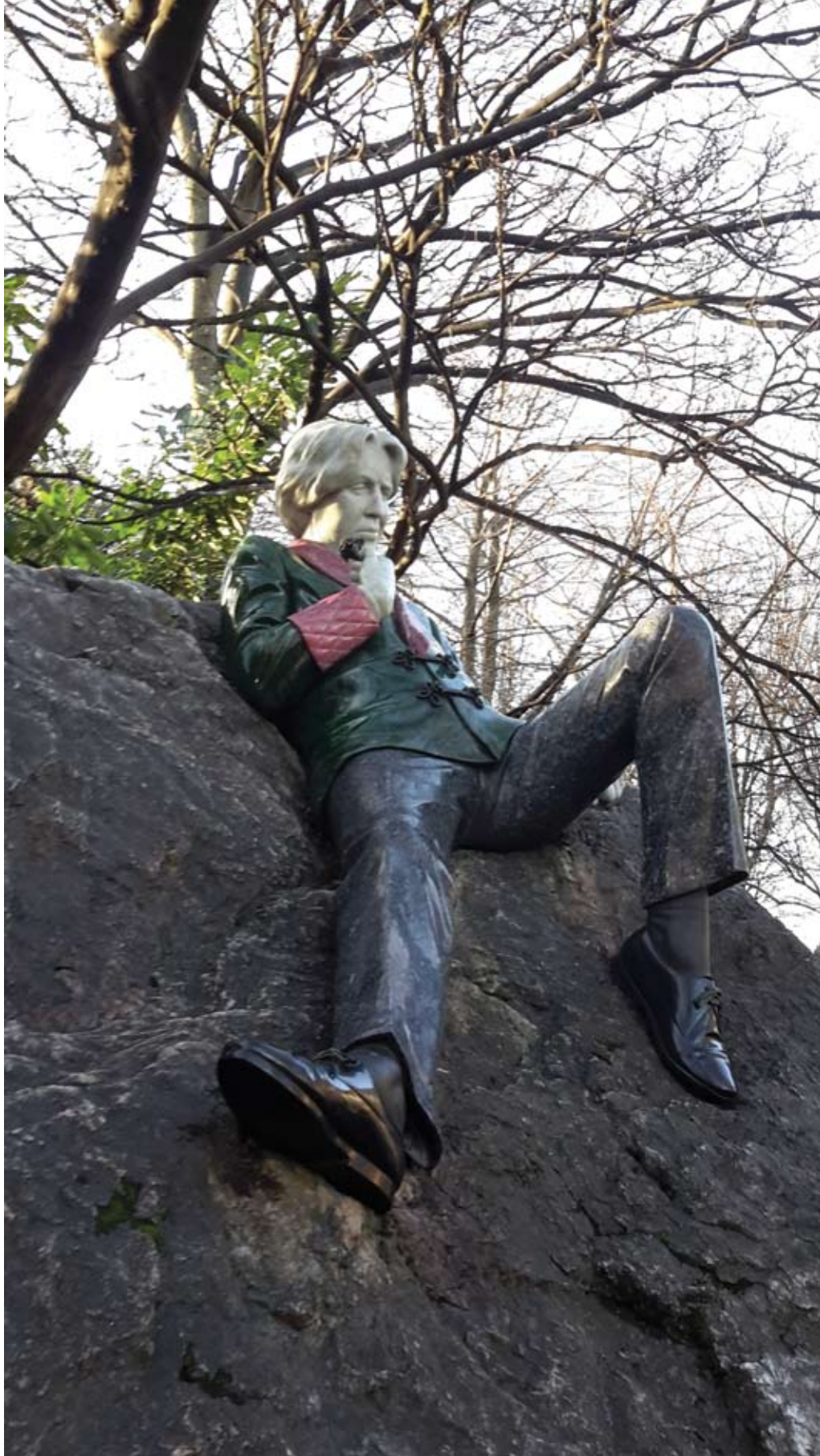
Elma Basım: Halkalı Cd. 164 B4 Blok Sefaköy-Büyükçekmece Tel: (0212) 697 70 70-697 30 30 e-mail: elmabasim@elmabasim.com

Yayın Türü: Yaygın Süreli

Paylaşım Dergisi Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş. tarafından ücretsiz yayınlanır. Yazı, resim, illüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. İzinsiz kullanılamaz.

Baskı Tarihi: Temmuz 2015

**Gözlerini
Kapa**

**Ve
Gör**

DUBLİN

Yazı ve fotoğraf: Ferhan Arpacık

Kentin sakin meydanlarındaki James Joyce heykelleri gelip geçenleri izliyor; sanki “Gözlerini kapa ve gör” diyerek. Bana kalırsa Dublinliler James Joyce’u, kalben dinlemiş olsalar da, gözleri açık daha doğrusu algıları çok açık.

Kuzey Avrupa ikliminin insan üzerinde yarattığı o kasvetli hava yok Dublinlilerde. Nazik, sıcakkanlı ve alçakgönüllüler. Dünyaca ünlü pek çok yazar yetiştirmiş olmanın kazandırdığı bir kültür belki de bu nitelikleri. Öğrendikçe, hayata dair bildiklerinin azlığını fark eden insanların mütevazılığı hakim bu kente.

Birçok Avrupa başkentinde görmeye alışık olduğumuz şaşıalı, şatafatlı barok ya da rokoko tarzı binalar pek yok Dublin’de. Sosyal yaşamları da üst başları gibi son derece sıradan görünüyor - elbette bir turistin gözünden - Cazibeyi içerikte aramış başarılı da olmuşlar nitekim - elbette sıradan bir turistin değerlendirmesi - Sokak dilencilerinin bile kitap okuduğuna tanık olduğum bu kentten başka ne beklenir ki?...

Sadece James Joyce değil bu kentin simgesi, “Aptallıktan daha büyük günah yoktur” diyen dönemin burjuvazisini ti’ye alan, dünya edebiyatının en tatlı ve aynı zamanda huysuz hedonisti Oscar Wilde’da ne demeli? Eğitim hayatının bir kısmını geçirdiği Dublin Koleji’nin karşısındaki parkta çimenlere yayılmış biçimde, biraz

Kenti gezerken, umulmadık anda tanınmış bir edebiyatçının heykeli sizi selamlayabilir.

çapkınca biraz da üstten bir nazarla okuluna ve bizlere göz süzüyor.

“Her birimizin bir çukurda olduğunu, ancak çok azımızın yıldızlara baktığını” yüzümüze vuran bir hali var durumunda. Belli ki kendisi yıldızlara ulaşmış.

Ah o yıldızlar, karanlıkta parlayan küçük umut tanecikleri...

Wilde kim bilir hangisine ulaştı ve parlatıyor.

Yemyeşil parkların ve meydan düzenlemelerinin süslediği kentin ortasından Liffley Nehri geçiyor.

1780’de John Jameson tarafından kurulan Jameson Irish Whiskey, dünyanın en ünlü ve kaliteli viskilerinden. Viski müzesi olarak ziyaretçilere açık olan tarihi binada üretim sürüyor.

Restoranlar,
duvar resimleri,
tablolar... Hepsi
edebiyattan ve
tanınmış
yazarlardan
izler taşıyor.

Yanda: Bir James Joyce
tablosu.
Üstte: James Joyce'un
yaşamış olduğu şimdi
müze olan ev.

Dubh Linn sözcüklerinden günümüze Dublin olarak gelen kentin eski sakinleri Vikingler.

Dublin, lordluklar, kiralıklar dönemlerinin ardından 1800'lerde Birleşik Kırallık'ın parçası, daha sonraki bölünmeyle de İrlanda Cumhuriyeti'nin başkenti olmuş.

Kentte, İrlanda'da olduğu gibi İngilizce ve İrlanda Gaelcesi konuşuluyor. İngilizce ve Gaelce olmak üzere iki resmi dilleri var.

Yeri gelmişken ülkenin kuzeyinden, Kuzey İrlanda'dan söz etmek gerekiyor: Kuzey İrlanda ile İngiltere arasındaki sorun, 2012 yılında eski İRA Komutanı McGuinness'in ikinci Elizabeth'le el sıkışmasıyla sona ermiş gibi görünüyor. Sorun neydi dersiniz? Genel olarak Protestanlarla Katolikler arasında yaşanan anlaşmazlıklardan kaynaklanmaktaydı. Potestanlar kendilerini Birleşik Kırallık'ın bir parçası olarak görürlerken, Katolikler kendilerini İrlandalı olarak tanımlıyor ve

Oscar Wild fazla uzağa gitmemiş, yaşamış olduğu evin karşısındaki parktan, önünden her gün yüzlerce insanın geçtiği bir kolej olarak hizmet veren evine bakıyor.

bağımsızlıktan yana tavır alıyorlardı.

Dublin'e edebiyatın başkenti sıfatını eklemek de hiç yanlış değil; Jonathan Swift, Maeve Binchy, George Bernard Shaw, Samuel Becket... hepsi bildik adlar, hepsi edebiyatçı hepsi Dublinli.

Kentin önemli noktalarını genel olarak bir günde keşfedince, yol arkadaşımın, Dublin'i bir günde bitirsek ayıp olur dediğini anımsıyorum. Biter mi? Elbette bitmez...

Bir milyona ulaşmayan nüfusu, düzenli yerleşim planıyla sokak ve caddelerinde yürüyerek kolayca her yere ulaşılsa da, edebiyat ve sanat tutkunları için, içine girdikçe derinleşen ve büyüyen bir kent Dublin. Hiçbir sokağı hiçbir meydanı yok ki Wild'lar, Becket'ler geçmemiş olsun.

Yalnızca yazarlar değil ressamlar da eserlerini armağan etmiş kente. Jack Yeats, Francis Bacon, Daniel Day Levis (Sol Ayağım adlı film) tarafından beyaz perdede canlandırılan, doğuştan felçli, sadece sol ayağıyla resimler yapan Christy Brown başta gelenler.

Her yer bu kadar sakin bu kadar sanat dolu değil elbet. Bohem hayatın soluk alıp verdiği, biraz bizim Beyoğlu sokak kültürünü çağrıştıran Temple Bar, Irish bira ve viskilerini yudumlayanlarla dolu. Biralarının oldukça kıvamlı hatta kimi çeşitlerinin neredeyse bizdeki boza gibi yoğun olduğunu belirtmekte fayda var.

Dünyanın en büyük Irish viski müzesi - Jameson Whisky - de yine bu küçük kentte.

İrlanda'nın en büyük kiliselerinden Saint Patrick Kilisesi Dublin'de. Kilise Gulliver'in Maceraları'nın yazarı Jonathan Swift'in mezarına ev sahipliği yapıyor.

Küçük kent, büyük yazarlar... Büyük yazarları dünyaya armağan etmiş olmanın hazzı ve alçakgönüllülüğü...

Kendi kenti Dublin'i, Dublinliler kitabında James Joyce tabii ki benden daha iyi anlatıyor.

Sıradan bir gezginin Dublin'i bence bu; "Küçük kentin büyük yazarları".

Yazarlar Müzesi'nin üst katı çocuk kitapları kahramanlarının büyük boy maketleriyle düzenlenmiş.

**Kahramanlığa Mecbur Edilen Bir Sahne Işığı,
Adı Gibi Bir Çiy Damlası; Bir Tiyatro Âşığı**

AFİFE JALE

Yazı: Sevdâ Kaynar

İnsan bazen kendi kendine sorar: Acaba sanatçı mı doğulur, yoksa sonradan sanatçı mı olunur? Eğer Afife Jale'nin yaşamına bakarsak onun bir tiyatro sanatçısı olarak doğduğunu, hiçbir şeyin onu bu idealinden vazgeçiremediğini görürüz. Çünkü o öyle bir devirde ve öyle baskılar altında tiyatro yapmak istedi ki, bu ancak doğumuyla ona verilen bir yeteneğin her şeye karşın direnmesi demektir.

Osmanlı İmparatorluğunun son günleri

İşgaller, hapisler ve baskılar dorukta. Ve Afife Jale 18 yaşında. Bütün Müslüman kadınlar gibi kapalı kapıların ardına saklanıp, dinin ona yasakladığı her şeye razı olup, silik bir gölge gibi yaşamak onun seçimleri arasındaydı. O zaman belki babası Hidayet Bey onu evden kovmayacak, acılı ve yenilgilerle dolu ömrünün ilk sayfası böyle açılmayacaktı. Ama o içindeki aşkın sesini dinledi. Tiyatro sanatçısı olmak istiyordu, yolu sanat yoluydu. Ne kadar engellerle dolu olursa olsun, içindeki ışık ona yol gösterecekti.

Gelin 1920'lerin İstanbul'una bir göz atalım.

İşgal İstanbul'u İngiliz ve Fransızlar her yanda. Boğaz'da demirli müttefik gemileri. Karanlık ve zor günler. Halk bu günlerde tek bir eğlence ile avunabiliyor: Tiyatro. Ama hiç kimsenin aklına tiyatrodaki Türk sanatkar izlemek gelmiyor. Sahneleri Ermeni sanatçılar dolduruyor. Ama Türk sanatçılar tiyatrodaki görününce ortaya bir sorun çıkıyor; Türk dili iyi telaffuz edilememekte, Ermeni kadın sanatçıların aksanlı ağız eserlere gölge düşürmektedir. O yıllarda büyük tiyatro adamı Muhsin Ertuğrul "Kadınsızlıktan tiyatromuz yok" diyordu. Temaşa Dergisine yol-ladığı bir yazıda kendi kendimize yalancı olduğumuzu söylüyordu. Avrupa'ya giden her Türk başına şapka geçi-

rip modern kıyafetlere bürünüyor, ama Türkiye'de kalın taassubun çizgileri içine hapsediliyordu.

İşte böyle günlerden birinde Darülbeydi, hanımlar arasından talebe alınacağına dair bir ilan verdi. Yenilik değil bir devrimdi bu. Ama o günün sanatçıları dinin zorlu baskısını tam olarak düşünememişlerdi.

Bir Sınav Ve Geleceğe Açılan Bir Umut Kapısı.

Darülbeydi yönetimi o zaman, Şehzadebaşı'ndaki Letafet Apartmanındadır. Bakımsız, iç karartacak kadar ıssız bir bina. Afife, Beyza, Memduha, Refika ilk kız öğrenciler olarak Darülbeydi'ye girerler. 1919'da Afife aktrisliğe yükselir. Beş yüz kuruş aylığı vardır artık. Ama yönetim attığı büyük adımla yetinmiş, henüz kimseye sahneye çıkma izni vermemiştir. Afife bekleyecektir. Vasfi Rıza şöyle anlatır o günleri: "Piyas bir iki perşembe oynandıktan sonra unutulur. Tekrarı şansa bağlıdır. Niceleri ilk geceden sonra piyasler mezarlığındaki kabrine gömülür. 20'li yılların bu trajik görünümü Avrupa'daki tiyatro olanaklarıyla birlikte düşünüldüğünde o günkü kadın sanatçıların gerçek bir mucize yarattığını da görürüz.

Shakespeare'nin toplu eserlerinin devamlı basıldığı, Stringberg, Çehov gibi ustaların özümsemiği, dramaturji fırtınalarının koptuğu o günlerde Darülbeydi'nin durumu içler acısıdır. İşte bu duruma son vermek, bir atılım yapmak için Darülbeydi "Yamalar" piyasini sahneye koyar. Piyas Emel rolünü oynayacak Elazi Binemeciyan Paris'e gidince rol Afife'ye verilir. 1920 sonbaharında Kadıköy Apollo Tiyatrosunda "al renkli elbise, beyaz çorap, beyaz iskarpin giymiş, başına beyaz kordela takmış" 18 yaşındaki Afife perdenin açılmasını beklemektedir.

Ve perde... Afife çok başarılı olmuştur. Yıllar sonra o geceyi şöyle anlatacaktır: "Hayatımda mesut olduğum ilk gece. Sanatın ruhumu verdiği güzel bir sarhoşluk

Darülbeydi yönetimi o zaman, Şehzadebaşı'ndaki Letafet Apartmanındadır. Bakımsız, iç karartacak kadar ıssız bir bina. Afife, Beyza, Memduha, Refika ilk kız öğrenciler olarak Darülbeydi'ye girerler. 1919'da Afife aktrisliğe yükselir. Beş yüz kuruş aylığı vardır artık

Selim İleri şöyle der: “En sönük bir pırıltı, tiyatro bilinci, sanat sevgisi seyirciyi isyan ettirmeye yetecek iken, herkes temsilin elde olmayan sebeplerle tatil edildiğini kabul eder ve tiyatrodan çıkar. Sağır duyarlığı kavramak çok zordur.”

içindeyim. O piyeste güzel bir scene vardır. Orada taşkın bir saadette ağladım, ağladım. Alkış, alkış. Alkış. Bana çiçekler getirdiler. Muharrir Hüseyin Suat Bey kuliste bekliyormuş, ben çıkarken durdurdu, alınımdan öptü.”

Ertesi haftaki oyun “Tatlı Sır” dır. Afife Jale birinci perdeyi oynar. Perde arasında bir gürültü kopar. Polis gelmiştir ve Kadıköyü Merkez memurunun emriyle Afife’yi tevkif edecektir. Afife haberi Kınar Hanımdan alır. Kınar Hanım tiyatroya emeği geçmiş Ermeni bir oyuncudur. Afife’yi kaçırrır. Bu kaçma kovalamalar artık Afife’nin yazgısı olur. Tutucu çevre onu rahat bırakmamakta, oyun sonraları kâbusa dönmektedir. O günlerde ve daha sonraları Afife hep Halit Fahri’nin evine sığınacaktır. Afife’yi yakalayamayan polisler onun arkadaşlarını gözaltına alır. Bir polisin Celal Sahir ve Hüseyin Suat’a söylediği söz devrin aynası gibidir: “Avradımı şanoda görmüş gibi oluyorum. Hepinizi mahvederim.”

Daha sonra Darübedayi’den bir telgraf alan Afife tiyatroya gitmek için yola çıkar ve Kadıköy İskelesinde tutuklanır. Karakolda komiser Afife’nin üstüne yürür ve ona şunları söyler: Dinini, milletini, namusunu unutarak sahneye çıkıp oynayan sen misin?

Bu sözler belki bir yıkımın da başlangıcıdır. Afife Darülbedayi’de ancak birkaç ay kalacaktır. Hiç kimse bu genç sanatçı için bir şey yapmaz. Selim İleri şöyle der: “En sönük bir pırıltı, tiyatro bilinci, sanat sevgisi seyirciyi isyan ettirmeye yetecek iken, herkes temsilin elde olmayan sebeplerle tatil edildiğini kabul eder ve tiyatrodan çıkar. Sağır duyarlığı kavramak çok zordur.”

Afife isyan etmektedir artık. “Müslüman kadına resmi dairede memurluk, tüccar yazıcılığı serbest, vesikani aldın mı hayat kadınlığı da yapabiliyosun ama tiyatro yasak! Yasak.”

Din otorite tarafından paravana olarak kullanılmaktadır. 27 Şubat 1921’de Şehremaneti, Darülbedayi İdare Meclisine bir yazı göndererek Müslüman kadınların sahneye çıkmasını yasaklar. Uğrunda evini, babasını, yakınlarını kaybettiği tiyatro, Afife Jale’nin yüzüne kapılarını örtmektedir. Afife Jale ise meseleyi, toplumsal yanından soyutlayarak aktris Eliza Binemeciyân’ın Paris’ten dönüşüne bağlamaktadır. Hâlâ umudu vardır yani. Sanatçıya özgürlük tanımayan bir toplumu göz ardı etmektedir hâlâ. Ama artık düşüş de başlamıştır ne yazık ki...

Umutsuz Çabalar, Çaresiz Atılımlar

Afife, Burhanettin’in Tepsi Tiyatrosuna sığınır. Kumpanyaya girer. Ve temkinsiz davranır. Müslüman Türk kadınlarının sahneye çıkacağını gazetelerde ilan eder. Burhanettin hemen sarayın hışmına uğrar. Damat Ferit’in zabıtası oyunları men ettirir. Hemen ertesi gün İngiliz polisinden de aynı emir gelir. Burhanettin Fransız mümessili General Pelle’ye gider. O gece Fransız polisinin korumasında Napolyon oynanır. Ne var ki tiyatroyu kuşatmış Damat Ferit zabıtası onlara yine aman vermez. Afife tiyatronun arka kapısından, mezarlığın içinden firar eder.

Uyuşturucuya alıştığı dönemler de işte böyle başlar. Suriye kökenli bir doktorun ürkünç tavsiyesi ile Afife uyuşturucu bağımlısı olur. Kısırdöngü de devam etmektedir. Ferah Tiyatrosunda Kırık Kalp’te oynar. Şaziye Moral ile birlikte gözaltına alınır hemen. Şaziye Anadolu turnesine kaçır. O yine yalnızdır ve uğursuz arkadaşı morfin, sahte elleriyle yüzünü okşamaktadır. Oysa her şey o anda daha iyi olabilirdi. Vatan kurtulmuştu. Vasfi Rıza’nın da aralarında bulunduğu bir grup, İzmir’de Mustafa Kemal’in

onur vereceği bir gecede oynayacaktır. Gazi, Afife'nin macerasını bilmektedir. Anadolu hükümeti Müslüman kadınların oyunculuk yapmasında bir sakınca görmemektedir. Şanssız Afife'nin tersine Bedia Hanım o gece Atatürk'ün himayesinde alkışlanır.

Afife'nin sanatçılığı bundan sonra kopuk kopuk, kesik cümlelerle özetleniyor. Yeni Tiyatro'da bir müddet çalışmış, bir iki küçük grupla Anadolu'yu dolaşmış, bir süre tiyatrodan ayrı kalmış, sonra Milli Sahne'nin Anadolu ve İstanbul'da verdiği temsillere katılmıştır. Milli Sahne topluluğunun Trabzon'da çektiği bir fotoğrafta Müslüman Türk kadını Afife Jale sol uçta bir başına, beyaz melon şapkası ile hem şık hem de pejmürdedir. Gözlerine dikkatle bakılırsa o eski fotoğrafta bile gözlerinin morlukları seçilir. Morfin hükmünü yerine getirmektedir.

Afife bir ara kardeşi Behiye'nin yanında kalır. Behiye o zamanki Kastamonu Valisi Fuat Beyin eşidir. Valinin baldızı olmasına aldırmayarak bir eczacı kalfasından morfin dilenir. Kastamonu çalkalanmaktadır. Aile rezalet karşısında Afife'yi odaya kapamaktan başka bir şey yapamaz. Ama o bir gece bahçeye sarkıttığı çarşaflara tutunarak kaçır. Yalnız sanatkar düşüşü değil, toplum dışına sürüklenmek de devreye girmek üzeredir.

Nereden Sevdim O Zalim Kadını, Bana Zehr Etti Hayatın Tadını...

Korkunç akıbet öncesinde kırık bir mutluluk beklemektedir Afife'yi. Afife, bu unutulmuş aktris Selahattin Pınar'la tanışır. İki kayıp insanın karşılaşmasıdır bu. Morfinman, kokainman, başaramamış bir tiyatrocu ile geleneksel sanatlardan nasibini alamamış bir toplumda "Çalgıcı" olarak anılan bu iki insan birkaç yıl evli kalırlar. Selahattin Pınar için Afife, yaşam boyu unutamayacağı bir aşıktır. Onun için nice fedakârlıklara katlanır. Yıllar sonra bile yaptığı bütün besteler bu talihsiz kadın içindir. Ama evlilikleri yürümez. Ayrılırlar. Afife başıboş dolaşmaktadır artık Kadıköyü İskelesinde. Ucuz aşevlerinde çorba içmeye çalışır. Kendisini bırakmayan tek şey uyuşturucudur ve Afife bu bağılılığa karşılık verir. Bir ara ağabeyi Salah'ın yanında kalır. Şehzadebaşı Camii'nin Atatürk Bulvarı tarafında ahşap binalarla çevrili bir mahallededir artık. Hastadır, vücudu küçülmüştür. Vasfi Rıza onu birkaç kere ziyarete gider. Al renkli elbise, beyaz çorap beyaz iskarpin giymiş o hatırayı aktör ve hekim Neşet Halil'in tavsiyesi ile Bakırköy Akıl ve Sinir Hastanesine kaldırılırlar.

Başında Bir Taç Olacağına, Battaniyenin Ucundan Sarkan Bir Tutam Saç Olmuştu Afife.

Perde ve Sahne Mecmuası yazarlarından Nusret Safa Coşkun bir gün hastaneden yazılmış bir mektup alır. Afife'yi başhekim Mazhar Osman'ın odasında görecektir. "İki hastabakıcı sertabibin önüne bir sedye bıraktılar. Dikkat ettim, bu sedyenin ne altında bir taşkınlık, ne üstünde bir şişlik vardı. Yalnız battaniyenin ucundan bir tutam saç sarkmıştı. Örtüyü açtıklarında dehşetle irkildim. Karşımda sadece iri siyah gözleri ile canlı bir ceset vardı. Deri bir torba içinde beş on kemikten ibaretti bu insan."

Afife o güne kadar tanımadığı Perde ve Sahne mecmuası yazarına yakınmaya başlar: "Beni unutmuşlar, sahneye çıktığım zaman alnımdan öpen muharrir, beni teşvik eden büyük adamlar, hayranlarım, seyircilerim, arkadaşlarım... hepsi beni unuttular. Ne çabuk... kapımı çalan, hatırimi soran bir insan yok. Burada boğuluyorum. Ben deli değilim. Beni çıkartın. Yoksa ben de delireceğim."

Deli olmadığı başhekimce onaylanır. Gazeteci karşısındaki bu hazin sahne

Mazhar Osman'ı tedirgin etmiştir. Cebinden biraz para çıkararak hemşireye verir. İhtiyaçlarının karşılanmasını söyler. Bazı yüksek jestler ne kadar hazindir. Vali ve Belediye Reisi Muavini de ilgilenir. Afife'ye elli liralık bir aylık bağlanır.

Ve Bakırköy'den Şehzadebaşı'ndaki eve geri dönüş.

Yer yatağında kıpırdamadan yatan "sanat fedaisi" tek tük arayanına hâlâ tiyatroyu sorar, temsil edilen eserleri, yeni aktrisleri, seyirciyi ve alkışları... Hüzün, gözyaşı, bitkinlik layık olduğu şöhretin çok azını alabilmiş bu kadının son günlerdeki yakın dostudur artık.

Afife bir müddet sonra kendi isteği ile Bakırköy Akıl ve Sinir Hastanesine nakledilir. Nasıl bir bezginlik içindeydi ki önceden tahammül edemediği akıl hastaları ile aynı hayatı paylaşmaya razı olmuştu? Kitap okuyor ve sürekli olarak eski tanıdıklarına isyan dolu mektuplar yolluyordu. Tutucu ve acımasız bir çağın bu kahraman fedaisi aslında hayata isyan ediyordu. Ne olurdu, Kurtuluş Savaşından sonraki Türkiye'de doğsaydı. Ne olurdu onun için "Afife Jale olmasaydı ben halifeliği kaldıramazdım" diyen Atatürk'ün önünde temsil verebilseydi. Yanlış zaman doğru insanlar için ıstırap kaynağıdır sadece. Afife bunu kısacık ömründe en iyi şekilde öğrenenlerdendi.

24 Temmuz 1941'de bu yaralı ve yorgun beden hastanede hayata veda etti. Belki o bu vedasını çok önceden yapmıştı bile. Çok önemli bir sanat meşalesini tutuşturan Müslüman Türk kadını kimsenin katılmadığı bir törenle Kazlı Çeşme Mezarlığına defnedildi. Onu ömrünün sonuna kadar hatırlayacak besteci Selahattin Pınar bu hüznü ve yalnız yolcu için besleyecektir şarkılarını. "Bir bahar akşamı rastladım size. Hüznü bir telaş içindeydiniz, derinden bakınca gözlerinize, neden başınızı öne eğdiniz" derken o bahar akşamının ne kadar geç olduğunu söyleyecektir bize mısralar.

Afife bir müddet sonra kendi isteği ile Bakırköy Akıl ve Sinir Hastanesine nakledilir. Nasıl bir bezginlik içindeydi ki önceden tahammül edemediği akıl hastaları ile aynı hayatı paylaşmaya razı olmuştu?

Kuzey Agarta Kutbu

Yazı: Sadık Yemni

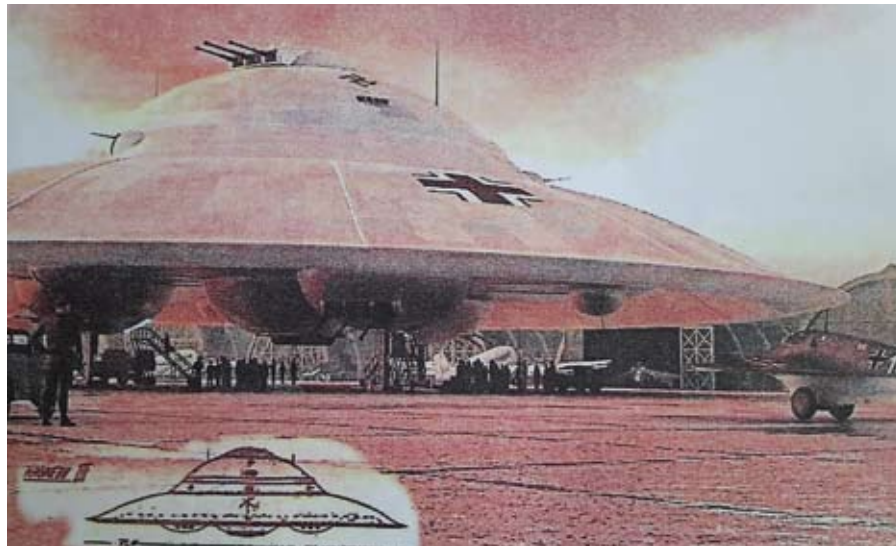
Son zamanlarda Kutuplar dendiğinde akla gelen çok konu var. Inferno, Agarta Uygarlığı, gizemli âlemlere açılan kapılar, yeraltı mağaraları, UFO'lar, Naziler'in "İç Oyu Dünya" araştırmaları, bakir enerji kaynakları, ekonomik ulaşım ve yepyeni ticaret yolları. Kısacası bir ara ulaşılmaz, soğuk, işe yaramaz ve uzak bir yer gibi görünen Kutuplar, zamanımızda giderek büyük bir önem kazanmakta. Bu gelişmeleri ele alıp yakın gelecek tasavvurlarına geçmeden önce dikkatimizi o buz katmanlarının iyice altına yöneltelim. Çünkü Kutuplar'ın altı ayrı bir gizemli âlem, üstü ise jeostratejik önemi her geçen gün artan değerli bir alan.

Karanlıklar Âlemi Olarak Yeraltı

Çocukken büyükler bazen çok kızdıkları birisi için "yeri Gayya Kuyusu olasıca" diye ilenirdi. Sonradan araştırınca, bunun yedi katlı cehennem tasavvurunun en alt katı olduğunu öğrendim. Her kat belli bir ümmete ve kategori suçu işlemiş kimselere aitti. Bu derin yapının en alt katı Gayya'ydı. Gayya'nın aslında derin bir vadi olduğu görüşü de sık sık dillendirilmiştir.

Toplumların geçmişinde yeraltı kavramının önemli bir yeri vardır. Haksız da değillerdi. Yeri sarsan, binaları yıkan korkunç depremler ve şehirleri yakarak yok eden, insanları taştan cesetlere çeviren volkan püskürmeleri oluyordu. Bazı yerlerden sıcak sular ve zehirli gazlar püskürüyordu.

Eski zamanlarda Yeraltı ve Gök şeklinde iki kategoride, aydınlık, rahman, ilahi olan göklere izafe ediliyordu. Yeraltı ise, karanlık, kötülük, ceza çekme yeri, bedensiz ruhların dolandığı karanlık mekânlar olarak tanımlanıyordu.

Sümer mitolojisinde günahkâr ruhların düşeceği yerin adı Kur'du. Tanrıça İnanna ölümler âleminin de kraliçesi olmayı arzular ve bu yeraltı âlemine yedi kapıdan geçerek inerdi. Kur çok katı ve sert uygulamaları ile meşhur ölüm ve karanlıklar Tanrıçası Ereşkigal tarafından yönetilirdi.

Helen uygarlığında Kur'un karşılığı Hades olmuştur. Hades aynı zamanda yeraltının ve cehennemin tanrısıdır. Hades, Tartaros ve Erabos olarak ikiye ayrılıyordu. Ölen insanlar ilk önce Erabos'a daha sonra dipsiz kuyu Tartaros'a geçerlerdi.

Orta Asya'da, Şamanizm'de ise dünya, gök, yeryüzü ve yeraltı olmak üzere üç kısma ayrılmaktaydı. İnanişâ göre karanlık âlemi olan yeraltında genellikle korkunç ve kötü ruhlar, örneğin Tümeniği Töz yaşardı. Bu kötü ruhların başında Türk ve Altay mitolojisinde Erlik Han bulunurdu. Erlik Han insanın canını alıp yeraltına götürür ve sorguya çektikten sonra kendi emrinde kullanırdı.

Inferno

Hristiyan inancında günahkârlar öldükten hemen sonra bir uçurum olan cehenneme iner ve hem ruh hem de bedenleriyle azap çekerler. Ünlü Dante Alighieri İlahi Komedyası'ndaki cehenneminde, yani Inferno'da böyle katmanlar mevcuttur. Hristiyanlıkta cehennem için Hell, Hölle, Inferno ve sıfatları kullanılır. Hölle "çukur", Inferno "aşağıda olan" anlamına gelir.

İslam inancına göre Allah'ın varlığını inkâr edenlerin, iman etmeyenlerin günahları ölçüsünde kalacakları yer cehennemdir. Cehennem kelimesi Arapça kökenli olup ismini Kudüs'ün güneyinde bulunan Hinnom Vadisi'nden, Ge Hinnom'dan alır.

Dan Brown 2013 yılında yayımladığı Inferno adlı romanında Dante'nin Inferno'su, İstanbul, Yerebatan Sarayı ve Ayasofya'dan esinlendi. Yıl 2013 ve başlık Cehennem. Yeni Dünya Düzeni'ndeki cehennemin kapısı İstanbul'da! Aynı Dan Brown daha önce de Melekler ve Şeytanlar kitabında Vatikan'a anti madde bombası yerleştirmişti. Bunu da hatırlayalım. Görüldüğü gibi binlerce yıllık mitler, efsaneler ve masallardaki semboller ve kavramlar zamanımızda hâlâ kullanımda. Bu kullanımın politik referansları ve gönderimleri daha ön planda haliyle.

Yeraltı Uygarlıkları

Yeraltına izafe edilen kötülüğün ve ceza mekânı vasfının tarihi insan tarihiyle yaşıttır. Peki ya yeraltında bambaşka âlemler varsa? Bunlar ceza çekme yerleri değil de sefa mekânlarıysa?

Büyük ve kadim uygarlıklar yeraltında gizleniyor olabilir mi? Uzayın derinliklerine son da yollayan yeryüzü insanları yeraltından bihaber olabilir miydi? Çok iyi saklanan bir sır da değildi üstelik. Yeraltı uygarlıkları hakkında sayısız söylenti, makale, düzmece olması pek muhtemel fotoğraf, film ve

kitap mevcuttu.

Ünlü yazar Erich von Däniken 1968 yılında ilk insan

kültürleri üzerindeki dünya dışı iddalarını dillendirdiği Tanrıların Arabaları adlı eserle adını bütün dünyaya duyurdu. Daha sonra yetmiş başlarında kaleme aldığı, Güney Amerika'daki ucu bucağı belirsiz yeraltı mağaralarını ziyaret ettiği kitabı okuduğumda kafamda dağınık duran birçok şey birleşmişti. Masallarda ve efsanelerde sürekli konu edilen kavramdı yeraltı uygarlıkları.

Dünya dört küsur milyar önce bir ateş topuydu. Zamanla soğudu. Kabuk bağladı. Bu kabuk okyanus tabanında beş on kilometre, kıtalarda ise 30-70 kilometre kalınlığındadır. Dünyanın çekirdeğinde de demir ve nikel ağırlıklı ergimiş bir kütle var. Göbek sıcaklığı beş bin santigrat derece. Volkanlardan püsküren mağma yeraltı ısısının kesin kanıtı. Klasik bilgimiz bu.

Naziler ve Oyuk Dünya Teorisi

1930 ve 40'larda Naziler yukarıda belirtilenden farklı olarak Oyuk Dünya'ya inanıyordu. Bu nedenle kutuplara seferler düzenlemişler, oralarda ölçümler ve kazılar yapmışlardı. Theory of Hollow World. Bir inanışa göre dünyanın içi bize anlatılanların aksine boştu. Birbirlerine tünellerle bağlı birçok kent ve hatta ırklar mevcuttu. Bu medeniyetlerden biri Agarta'ydı.

Battığı rivayet edilen Mu ve Atlantis medeniyetlerinden göçen bilim insanları tarafından kurulmuştu. Başkenti Şambala adlı bir şehirdi.

Bilimkurgu yazınında özellikle 1960'ların sonuna kadar sıklıkla vurgulanan konu, günümüzde kayda değer bir popülerlik kazanmış ve Oyuk Dünya Teorisi ile ilişkilendirilmiştir.

Dünyamızın çekirdeğinde binlerce derecede ergimiş nikel ve demir çekirdek yerine küçük bir güneş ve iç çeperlerde bu güneşin yeşerttiği kırları, ormanları olan bir yaşam mekânı hayal edin.

Bizim güneşe uzaklığımız 150 milyon kilometre. Bu güneş ise azami

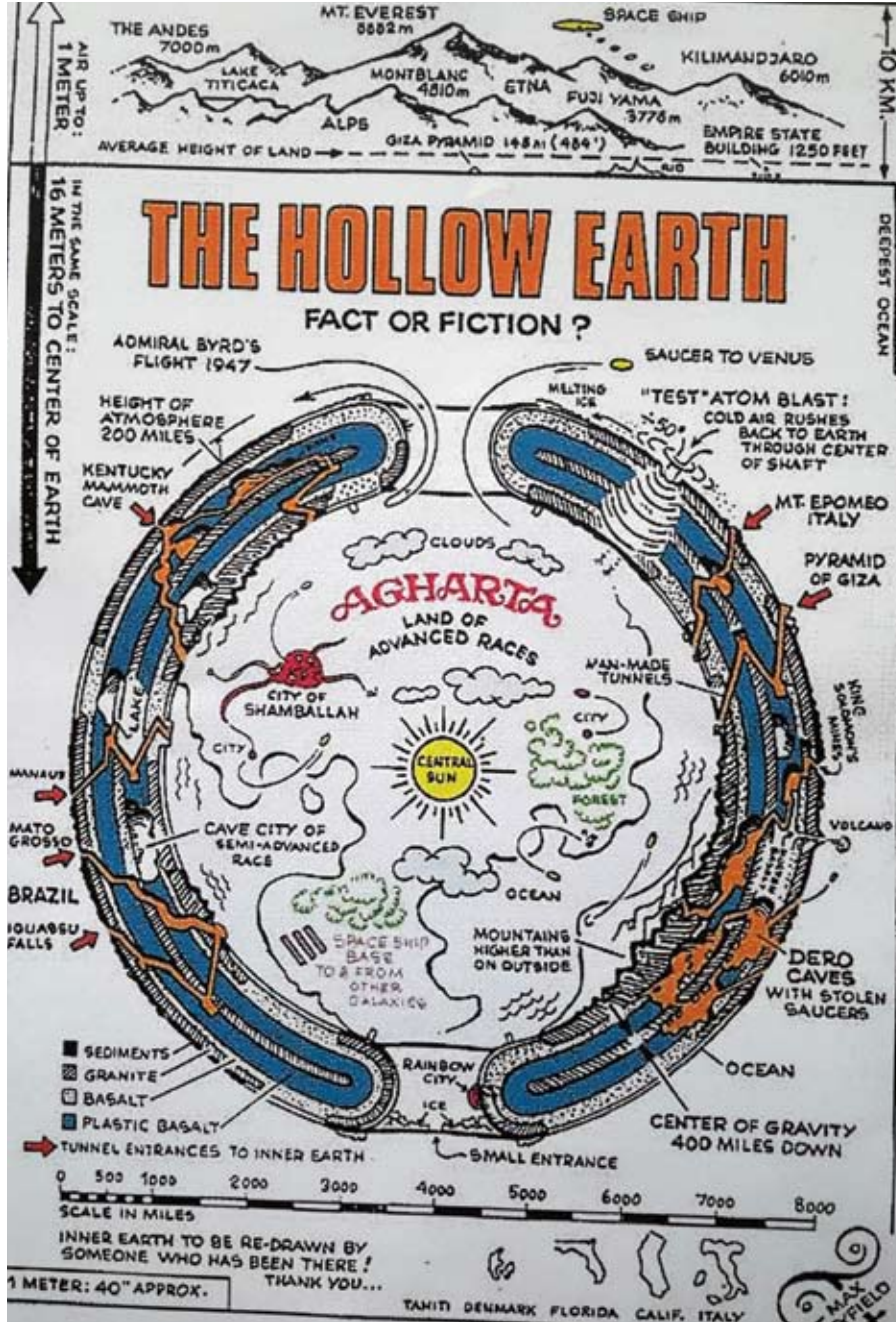
altı küsur bin kilometre uzakta olabilir. Demek ki mini bir güneş. Termönükleer enerjiyi kullanarak yapay bir güneş oluşturabilecek teknolojiden, insan ya da dünya dışı zekâ taşıyan bir ahaliden söz ediliyor. Bir iddiaya göre UFO'lar uzaydan değil, yerin merkezinden geliyor. Kutuplar'daki deliklerden, kapılardan geçerek atmosfere ulaşıyorlar. Oradan da uzaydaki yolculuklarını gerçekleştiriyorlar.

Böyle bir tasavvura "hayal gücünün şeffaf kanatlarının hışırtısı" der geçerdik; ama aklımızı, mantığımızı ters köşe yaptıracak bazı kanıt ve olaylar mevcut. Örneğin Naziler, Oyuk Dünya tezine de inanmışlardı. Kutuplarda yıllarca araştırmalar yaptılar. Bazı bölgelerde delme eyleminde bulundular. V1, V2 roketlerini yapan, Von Braun'ları yetiştiren, soğukta çalışan motorları icat eden, endüstride, fizikte, kimyada o sıralardaki en yüksek bilgiye sahip olan bir ülkenin bilim insanları boş bir hayalin peşinde niye koşar? Büyük bir savaşın hemen öncesinde ve sırasında enerjisini niye boş şeylere harcar? Kült yaratma peşindelik, ezoterik çılgınlık gibi açıklamalar bana yeterli izahat olarak görünmüyor. O yılların dünyadaki en yüksek teknolojiye sahip ülkesi Kutuplar ve Himalayalar'da bir şey arıyordu. Bu şey bir kapıydı. Yüksek bir teknolojiye, "Dünyanın Kalbi- Bilgeler Ülkesi" diye nitelendirilen Agarta'ya açılan bir kapı.

Kapılar

Eğer yerin altında yapay bir mini güneşle organik hayat tesis edebilecek bir medeniyet mevcutsa kendi isteği dışında teknolojisini niye bizle paylaşsın? Bu silahça, teknolojiye zayıf Afrikalı bir ahali değil. Vurup kırıp sömürülebilecek bir durum yok yani. Popomuzun altından fışığı çaktı mı kendimizi cümbür cemaat anında Ay'da buluruz alimallah.

Zorla değil ricayla olabilir tabii, ama esas meselenin bir zamanlar orada yaşamış ve çoktan çekmiş gitmiş bir uygarlık beklentisi olduğunu düşünüyorum.

Ardında kalan yüksek teknoloji ürünü malzeme İkinci Dünya Savaşı sırasında onu ele geçirenlere büyük bir üstünlük sağladı.

Ana hedef buydu muhtemelen. Naziler çeşitli kapıları yokladılar. Başaramadılar.

Ayrıca bu üstün medeniyet kalıntısının dünyamızın sadece kabuk bölgesinde mesken tutmuş olması da muhtemel görülmüyordu. O dev ve yekpare kayaları oyabilecek teknoloji de az buz bir şey değildi. Bugün bütün dünyayı saran mağaralar sistemine sıcak bakanların sayısı bayağı çoktur. Anadolu bu bakımdan da zengin bir yapıya sahiptir. Kapadokya bölgesi, Nevşehir'in Kaymaklı ve Derinkuyu kasabalarının altındaki yeraltı kentleri ilk aklıma gelenler.

Dünya ölçeğinde birbiriyle bağlantılı, dev bir mağaralar ve yeraltı şehirleri

sistemi öngörülüyor. Bu mağaraların önemli bir bölümü Sibiryada ve Türklerin ağırlıklı olarak yaşadığı Orta Asyada görülmektedir. Kimi yazarlara göre, Göktürk, Uygur ve Hun masallarındaki, "Ataların kutsal mağaraları" ve bir mağaradan geçilerek ulaşılan "Gizli Ülke" inanışında Agarta'nın sembelleri de bulunmaktadır. Tibetliler bu yeraltındaki mağaralarda gizlenen bilge kimselerin bir gün yeryüzüne çıkarak etrafı güllük gülistanlık yapacağına inanıyor. Bugün bile yeraltından gelecek ihya ve hidayeti bekleyenlerin sayısı hiç de az değildir.

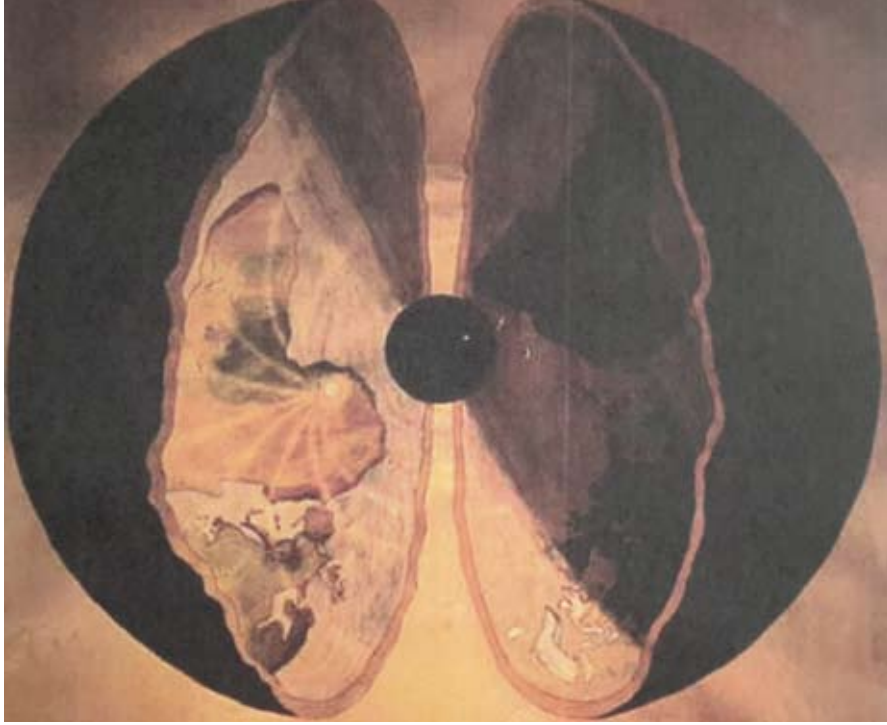
Agarta'nın yeryüzüne açılan kapılarının sayısı söylencelerde farklı. Birle yedi arasında değişiyor. Bu kapıların adresi söz konusu olduğunda listenin başında Kuzey Kutbu'nu görüyoruz. Bu kapılara henüz ulaşamamış durumda. Yüksek teknolojiye sahip ülkeler bu eşsiz yerleri bulabilmek için bütün güçleriyle çabalamakta. Bu konuda Ruslar önde gibi görünüyor.

"Dünyanın son sömürge yarışının başlangıç atışı"

2007 yılının Ağustos ayında Mir 1 adlı mini denizaltı Kuzey Kutbu'nun 4261 metre derinliğindeki tabanına titanyumdan yapılmış Rus bayrağını dikti. Ruslar "insanlığın tarihinde ilk kez Kuzey Kutbu'nun altındaki deniz tabanına ulaştığını ve bunun Ay'a ilk kez insan indirmek derecesinde önemli olduğunu" belirtti. "İnsanlık için muhteşem bir adım" hali ikinci kez yaşandı.

Ruslar pratik olarak kapılardan en çok bahsi geçene bayağı yakın durumda. Nazi rüyasını onların rakibi Ruslar devralmış görünüyor. Batı medyasında çıkan çeşitli yorumlardan en ilginç, Ruslar'ın bu başarısını "Dünyanın son sömürge yarışının başlangıç atışı" olarak değerlendireni olmalı.

Bu çok doğal çünkü Rus Bayrağının dikildiği bölge muazzam bir enerji deposu ve şu ana kadar hiç dokunulmadı.

Bilimsel araştırmalar, dünyanın keşfedilmemiş petrol rezervlerinin yüzde 13'ünün, yine keşfedilmemiş doğalgaz rezervlerinin ise yüzde 30'unun bayrak dikilen bölgede olduğunu gösteriyor. 2010 rakamlarına göre dünyada keşfedilen yeni petrol-doğalgaz sahalarının yüzde 60'tan fazlası da burada. Önümüzdeki on yılda altyapı olarak buraya harcanacak paranın çeyrek trilyon dolar olacağı tahmin ediliyor. Çok büyük ticari fırsatlardan söz ediliyor.

Kutuplardaki Türk Üsleri

Türkiye 2015 yılında Kuzey Kutbu'nda üs kuran ülkeler arasına katıldı. Güney kutbu için de çalışmalar sürüyor. Neyse ki, "Ta oralarda ne işimiz var?" diyen sesler duyulmuyor.

İnsanoğlunun elinin uzanabildiği, uzay da dâhil her yerin parsellendiği zamanlarda böylesine stratejik bir bölgenin haricinde durmak akıl kârı değil çünkü.

Kuzey İpek Yolu

Enerji dışında yeni bir jeopolitik alan da doğuyor. Kuzey Kutbu'ndaki buzların erimesiyle dünyanın damı denen yerden geçen yepyeni bir ulaşım hattı oluşuyor. Asya'nın doğusuyla Avrupa arasındaki deniz taşımacılığında büyük bir tasarruf sağlamanın yanında kazanç da sağlayacak. Stratejik yanı da olan bu yeni deniz güzergâhı Panama ve Süveyş Kanalı'nın önemini bir miktar azaltacak muhtemelen. Bir örnek vereyim: Rotterdam ile Şangay arasındaki eski yol yarı yarıya kısalacak. Binlerce millik bir kazanç söz konusu. Yeniden paylaşım savaşlarının başladığı dünyamızda bu hat güneydekine göre daha güvenli olacağı için özellikle tercih edilecek. Siyasi istikrarsızlıkların olduğu bölgelerden geçilmeyeceği için gasp cin-sinden riskler minimize edilecek.

Kuzey Agarta Kutbu ve Tapu Meselesi

Putin kutupların altından getirilen bir milyon yıllık suyu yudumlarken bütün dünyaya bir mesaj verdi sanki. "Altı Agarta, üstü enerji yatakları, yüzeyi yeni ticari rota olan bu yerde aslan payı benim."

Muazzam enerji potansiyeli ve Kuzey İpek Yolu alternatifi herkesin iştihasını kabartmış görünüyor. Bölge civarında iki süper güç pozisyon almış durumda. Hemen çevrede komşu ülkeler var. Böylelikle ABD, Rusya, Kanada, Danimarka ve Norveç başlıca hasımlar haline dönüşüyor. Bölgeye daha uzak olan Almanya, İngiltere, Japonya ve kimi Baltık ülkeleri haris yarışa katılıyor. Çin geri kalır mı? Yeni ve hızlı ulaşım yolları en çok onu ilgilendiriyor.

Geçen birkaç yıl içinde kutuplarda onlarca askerî tatbikat yapılması boşuna değil.

Kuzey Kutbu'nun tapusu kimde?

Buzları eritenlerde mi? Bir ara onları da konuşmak lazım aslında.

Bu oldukça teknik ve grift bir mesele. Şu an bu paha biçilmez yerin bir sahibi yok. Tüm ülkeler bölgeye bilim adamlarını gönderiyor. Ekipler ülkelere hak sağlayacak bulguları topluyor. Belli bir süre sonra uluslararası platformlar bu bilgileri tartışacak.

Sıfırıncı Meridyen

Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya'da bugün yaşanan politik gerilimlerin ardında enerji savaşları önemli bir rol oynuyor. Merkez Orta Doğu ve Orta Asya. Bu merkez bir süre sonra Kuzey'e kayabilir. Rusya, Agarta Kapısı'nın yanı sıra Türkiye'nin Kapısı'nı da çalıyor. Türk Akımı işi ciddi bir hamle. Zaten biz coğrafi olarak Kutuplar'dan uzak olsak da, İstanbul "Sıfırıncı Meridyen" in asli sahibi olarak merkezde duruyor.

Inferno – Cehennem adlı kitabın ve yakında gösterime girecek filmin İstanbul'u, Ayasofya'yı ve Yerebatan Sarayı'nı konu alması boşuna değil. Yerebatan Sarayı'nın önündeki ünlü Milyon Taşı, Sıfırıncı Meridyen'in nişan yeridir.

Bu gidişatın sonu çok bilinen masallardaki gibi olacak sanırım. Şiddetli çekişmeler yaşanacak ve ardından kapılar içeriye az sayıda seçilmiş buyur edecek.

Yazarın sitesi: sadikyemni.com

Mükemmel Katilin Peşinde Prof. Dr. Ahmet Erözenci

Yazı: Sevda Kaynar

Ahmet Erözenci sadece doktor değil. Edebiyata gönül vermiş, sürekli üreten, yazan bir romancı aynı zamanda. Bir Türk Filmi olarak Kanser kitabının arka kapağında şunlar yazar: “1986 yılında, otuz yaşını sürdürürken, önünde parlak bir gelecek olduğunu, yaşamın kendisine sunduklarını demirbaş olarak gördüğü zamanlarda, yılbaşından beş hafta sonra, uzman olmasına on gün kala lenf kanseri olduğunu öğrendi.” Tanı konulduğunda durumu için ümitsiz deneni Erözenci, büyük bir cesaretle denenmemiş bir ilacın kendisinde denenmesine izin veriyor, umutsuzluk eşiğinden umuda geçiyor, iyileşiyor. İyileştikten sonra, yurtdışında kanser üzerine çalışıyor. Hastalarıyla daha yakından ilgileniyor. Ama yine de bir şeylerin eksikliğini duyuyor. Kendi söyleyişle bu eksikliğin, kanserin psikolojik yönüne gerektiği kadar eğilmemek olduğunu yıllar içinde algılıyor.

Prof. Dr. Ahmet Erözenci Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Üroloji Ana Bilim Dalı Başkanı. Tıptaki başarısını edebiyata taşımayı, sadece hayat kurtarmayı değil, hayata bir şeyler katmayı da görev edinmiş. Erözenci, Bir Türk Filmi Olarak Kanser, Bir Gölgenin Ardından, Mut İçin Bir Öykü, Bir Kaçıştır Yaşamak, Mükemmel Katilin Peşinde, Sadece Bir Gece İstiyorum, Ve Yalanlar Ve Sessizlik, Kaleydeskop adlı kitapların yazarı. Bir yazarı hayat hikâyesinden çok yapıtları anlatır. Biz de şimdi onun son kitabı Mükemmel Katilin Peşinde romanına yoğunlaşacağız ve polisiye ile felsefeyi harmanlayan bu kitabı tanıtmaya çalışacağız.

Cinayet Ve Katil Her Zaman Aynı Düzlemde Olmayabilir Peki, Gerçek Katil Kimdir?

İyi roman bazen insana sorular sordurur. Sorular üretir. Hele bu sorular sadece tek bir insana ait değil insanlığa aitse ve yanıtını aramak bile onun cevabı kadar önemli ise ve romanın konusu da bu soruyu destekliyor, her adımda soru aslında kendi açmazı içinde insanlığın kaderini düşündürüyorsa o romanı okumak düşün dünyamızı geliştirebilir, bizi somut gerçeklerin soyut gölgelerine ulaştırabilir. Mükemmel Katilin Peşinde romanını böyle de tarif edebiliriz. Sanki yazar içinden gelenleri hiç ara vermeksizin kaleme almış, belki hiç uyumamış, hiç dinlenmemiş, hiçbir soruya cevap vermeden yazmış, yazmıştır. Akan o satırlar, noktaları unutan ama bütünselliğini de koruyan o anlatımlar, nefes nefese bir yazı serüveni yaşatırken, birdenbire sonsuz boyutlarda bir zamanın içinde yalnız kalmışlığın eşsiz sükûnetini de tattıran cümleler, cümleler...

Mükemmel Katil kimdir? Bu kadar felsefi derinliğine karşın her türden okuyucuya hitap edebilen bir sürükleyiciliğe sahip olma faktörünü de taşıyan roman işte bu sorunun yanıtını arıyor? Ama başka bir şey daha var: Eğer canınız sıkılıyorsa, sürükleyici bir kitap arıyorsanız fazla düşünmeden bir polisiye roman gibi okur, soruları üslup ustalığına bağlar, konunun peşinden gidersiniz. Sonra belki yıllar sonra, belki umulmadık bir kayıpta hatıranıza gelecek soruları bilinç derinliğine atar, yola devam edersiniz. Bu da mümkün... Ama daha romanın en başında başlayan titreşimi hissederek, bu bana başka bir şeyler söylüyor diyerek gözlüğünüzü değiştirirseniz gerçekten de bazı şeylerin farkına varırsınız. (Katilin Müfettişten maktulün karısına EnAm suresinden bir ayet göndermesini istemesi. “Nihayet birinize ölüm geldiği vakit elçilerimiz onun canını alır ve onlar görevlerinde asla kusur etmez.”)

Cinayeti katilde aramamayı öğrenirsiniz önce. Katilin arka planına bakmaya, birdenbire gözüünüzün önünde açılan büyük boşlukta sorunuzun sizin de kaderinizi kapsayan yanıtını görmeye başlarsınız. Evet, bütün bunlarla başlar maceranız.

Önce Mükemmel Katilin kim olduğunu düşünen romancıya da bir bakalım isterseniz. Ahmet Erözenci’nin durduğu yer de bize bazı şeyler söylüyor zaten. Onun durduğu yer belki de biraz hafifletilmiş bir deyişle hayat deneni savaşın ön cephesi. Hayat kurtarıırken bir yandan da ölümü tanıyor bu insan. Bu nedenle belki hepimizin sorduğu ama yanıtını bulmayı hiç

Her insanın hayat macerası için
ta en başından itibaren savaşlar için,
cinayetler, hastalıklar, ömrün olağan
zamanı dâhil her şey ama her şey
için aynı sonuç varsa bu mükemmel
düzeni hazırlayıp sunan biri de var
demektir. Bir bilinmeyen...

düşünmediğimiz bir soru onun kafasına zorlayıcı bir biçimde gelip oturuvermiş. Her ölüm bir cinayettir noktasına gelmiş yazar. Çünkü her ölümün ardında ölümü yaratan var. Bu bazen bir cinayetle oluyor, bazen bir kaza ile bazen hastalık ile ve pek çok nedenle. Ölümün bu kadar somut biçimde var oluşu, düşünen insana katilin sandığı kişi ya da olay olmadığını fısıldayıyor. Ve Müfettişi buluyoruz biz o anda karşımızda. Yazar burada bize küçük bir oyun da yapıyor. Sıradan bir polisiye olayı ele alıyor. Bizden çaba istiyor bu noktada. "Anlattığım şeyler sadece okuduklarınız değil" diyor. Bunu anlayan okuyucu, birden ona seslenen, bilincin derinliklerinde hep var olmuş, dinlerin yarattığı kolaycılıkla hep kaderi yaratan bir Tanrı olarak düşünülüp bir kenara bırakılmış ama şimdi başka boyutlarıyla ortaya çıkan bir kavramın gelip kendisini bulduğunu anlıyor. Konuşan kimdir? Yazar mı? Basit cevap evet; Peki ya değilse? Ya bizimle konuşan (o) her şeyin sebebi ise? Ya da eski kelimeyle her şeyin müsebbibi ise? O'nun diline bakıyoruz: sanki kutsal bir kitap ve o kitabın diline yakın ifadeler. Okuyucunun anlama çabasını yoğunlaştırdıkça, kelimelere döktüğü her şeyin daha açık anlaşılması için dur durak bilmeden bir şeyler söyleyen birisi. Ama sürükleyici bir konu da var. Boş bulunup konuya kapılırsak o bizi uyarıyor bir şekilde. Din kitaplarını getirip önümüze koyuyor ama Olimpos'taki tanrıları da göz ardı etmeyerek çağımızın çok gerisinde kalmış dinsel öyküleri de çok ciddiye almamamız gerektiğini hissettiriyor. Evrensel soru, sürükleyici bir romanın eşliğinde bazen katı gerçeklerin en yalın haliyle, bazen rüyaların içinden fışkıran ama ilk anda anlaşılması zor olan "hakikatlerle" birlikte yürüyor. İsterseniz romanın konusuna bir bakalım bu evrede. Bir Müfettişimiz var. Cinayet masasından. Yani cinayetin her çeşidini görmüş, incelemiş, araştırmış, cinayetlerle sınıksız olmuş biri. Burada da bir kurnazlık var. Müfettiş sıradan biri olsa, onda katil kim sorusunun cevabı zaten hazır. Kim mi? Cinayeti işleyen kimse o! Bu noktada derin bir haklılığa da sahip. Ama belki de işinin kafa yapısında oyup açtığı bir dehlizden girmek de ona düşüyor. O aldığı yanıtların gerçeği tam olarak yansıtmadığını fark edecek kadar hayat olaylarının içine girmiş ve her seferinde belli ki bu dehlizin karanlık yolları, çıkmaz sokakları daha da belirginleşmiş. Sonunda sorularının yanıtını bulacağı kişi yani Meksel çıkıvermiş karşısına. Ama Meksel'in ortaya çıktığı andan itibaren romanın tamamı Müfettişin kafasında geçiyor olabilir. Buna hazırlıklı olun. Tıpkı Dostoyevski'nin romanları gibi. Hikâye örgüsü çok açık, kutsalsuz, olayların akışı düzgün bir çizgide... Ama bir şey var okuyucuyu tedirgin eden...

Bu anlatılanları ben oldukları yerde değil, başka âlemlerde, başka hayatlarda hatta Habil ile (Katil kelimesine adını veren) Kabil'in talihsiz hikâyesinden başlayarak çağlar boyunca süregelen kaderlerde düşünebilir miyim? Çünkü sonuçta kaçınılmaz olarak ölüm var. Her insanın hayat macerası için ta en başından itibaren savaşlar için, cinayetler, hastalıklar, ömrün olağan zamanı dâhil her şey ama her şey için aynı sonuç varsa bu mükemmel düzeni hazırlayıp sunan biri de var demektir. Bir bilinmeyen... Belki düşünen için değişik zamanlarda değişik anlamlar kazanan Tanrı, kader, zaman olabilir bu bilinmeyen. Ama bu tanımlar bile derin düşünce evreninde varılan her noktada "gizlenmiş gerçek suçlu"yu aramaktan vazgeçiremiyor bizi. Peki, hayatının bir evresinde bu soruyu hisseden birinin yörüngesinin nasıl şaşacağını, nasıl somuttan soyuta kayacağını, o soyut alanlarda gerçeğin ta kendisi olabilecek yanıtları bulup, emin olamayıp kuşkulara düşeceğini tahmin edersiniz artık. Oysa Müfettiş için basit bir yol vardı anlatıcının belirttiği gibi: "Asla ama asla büyük balığı yakalamaya çalışma, o balık senden önce de vardı senden sonra da olacak ve asla mutluluk gibi tanımsız kavramları sorgulama." Ama Müfettiş büyük balığın peşindedir artık. O sezmiştir ve ilerlediği yolda hayatın içindeki gerçekler kadar hayatın dışındaki sesler, hayaller, rüyalar ve bütün bunların bir parçası gibi karşısına çıkan aşk da yer alacaktır. Cinayeti biliyoruz ama katili düşünmekten korkuyoruz artık.

Müfettiş ise katili hep düşünüyor. O sırada bir otobüs kazası oluyor. Şoför sarhoş, derbeder biri. Otobüstekilerin çoğunu, hayat hikâyeleriyle tanıtıyor yazar. Ve otobüs uçuruma yuvarlanıyor... Hayatta kalan ve soru soran muhabirin "şanslı" diye tanımladığı adam, şoförün uykusuz ve içkili

olduğunu söylüyor. (Burada yazar hemen araya girip, ölümden kurtulmanın kişiye şanslı yapmayacağını, çünkü “şanslı”nın aslında aynı kazada üç çocuğunu ve eşini kaybeden biri olduğunu söylüyor.) Yani hemen karar vermemek konusunda bir uyarı bu. Romanın gidişatını gördükçe gerçekten hemen karar vermenin çok erken olacağını hissediyoruz zaten. “Ama Müfettiş parmak izi, kan lekesi, cinayet yerindeki DNA gibi verilerden katili bulma çabalarını çoktan bırakmış durumda... Müfettiş olayların üstüne gidiyor, görüneni kabullenmiyor, perdenin arkasındakini merak ediyor, yardımcı ol ona, bulsun gerçek katili. Müfettiş otobüs kazasında da sorgulara giriyor, Şoför Yemli’nin karısından, onun hep içtiğini ve uyuduğunu öğreniyor. Her ölenin, arkasında yaşayan ölümler bıraktığını düşünüyor. Hayatların nasıl birbirinden uzaklaştığını acı çeken insanın sonsuz ve verimsiz yalnızlığını düşünüyor ama romanın asıl amacı ve konusu olan soruyu yine o esrarengiz Meksel ile karşılıklı konuşmalarında soruyor: Her ölüm bir cinayet midir? “Bana silah çektireni, Yemli’ye içki içtikten sonra direksiyonda hayal kurduran ve kaza yaptıranı merak ediyorsun değil mi? Anlatıcı Müfettişe Bakara suresinden kimi ayetlerin tefsirini hatırlatıyor. Hz. Musa’nın bir katilin bulunması için nasıl yol gösterdiğini anlatıyor. Ölü dirilip katili haber veriyor. Biz ise yine soruyoruz; ölü dirilse hangi katili haber verecek? Roman bu aşamada mitolojiden tutun da rüyalara kadar hep Müfettişin anlamaya çalıştığı ölümün anlamı, cinayetlerin gerçek faileri eşliğinde sürüyor.

Müfettiş bir rüya görüyor. Çocuktur rüyasında. Anne ve babasının elini tutmaktadır. Atlaması için önünde kuyular vardır. Zorlukla uyandığında anne ve babasını düşünüyor. Babası bir insanı yanındakilere muhtaç eden bir hastalıktan ölmüştür, annesi ise intihar etmiştir. Duyguların zirveye çıktığı bu sayfaların sonunda da soru gelir; sanki ilahi bir mazeret aramaktadır kayıplarına: “İki ucundan yanan mum gibiydi; ama intihar fikrini kafasına kim sokmuştu, kim ona haşere ilacını işaret etmişti?” Derinlerde bir yerde kendisine bu denli üzüntü yaşatanın kim olduğu hep aklında ama şimdi yapılacak işler var. Meksel’in sözlerini hatırlatmak istiyor anlatıcı Müfettişe: “O, kullarının üstünde mutlak hâkimiyete sahiptir. Birinize ölüm geldiği zaman görevli elçilerimiz onun canını alır.” İşte yine faili meçhule belirleyici bir işaret fişeği fırlatıyor anlatıcı. Bu noktada insan ister istemez şunu düşünüyor: Eğer her şeyin önceden bir tasarlayıcısı var ise, her şey onun hikâyesindeki rastgele kalem oynatmalar sonucu oluyorsa insan ne zaman suçlu olabilir ki? İşte bir anlamda kaderi kabul eden ve insanı tümüyle temize çıkaran bir noktadayız. Her şey Tanrının isteği ise bizim ölmek dışında ne isteğimiz olabilir ki? Ama ölüm de bütün hikâyelerin sonu. Her başlangıcın sonu. İster cinayet, ister savaş, ister felaket bu başlangıcı sona bağlayan bir an, bir oluşum ve mutlaka olması gereken şey. Acaba diyoruz insanı bu kadar temize çıkaran anlatıcı, gerçekte onu korumak istiyor, yakınları aracılığıyla insan sevgisini tümüyle hissedip Tanrı varsa kader de vardır diyerek herkese cennette bir yer mi gösteriyor? Kadere karşı insan sevgisi midir romanın özündeki bizi duygulandıran anlam. Çünkü katil Meksel bile insan olduğunu hissettiğimiz yerlerde hiç de katile benzemiyor, sanki müfettişin kafasından

kopup yere düşen ve biçim alan bir düşünce yumağıdır Meksel. Dinsel bütün anlatımların içeriğinde böyle oluşumları hissetmez miyiz zaten? Anlatıcının sevgi kokan satırlarından bir alıntı yapmak istiyoruz burada: “...kurşunlanan genç, bakımsızlıktan ölen bebek, arkadaşları gülüp eğlenirken adını bile söyleyemediği hastalığa yakalanıp ölen çocuk bizim oğlumuz, sevgilimiz olabilirdi. Yaşadığı derin sessizlikte onun her gün solan fotoğrafını öpen, onu solumaya, rengini, kokusunu, müziğini tek başımıza canlandırmaya çalışmak zorunda kalan biz olabilirdik. Her ölüm aslında kendi ölümümüzdür.” Zaten Müfettiş de bu nedenle her gün görevini yerine getiren ama bir türlü yakalanmayan perde arkasındakinin peşine düşmedi mi?

Çanlar Kimin İçin Çalışıyor romanının başında da bir cümle vardır ve tıpkı Müfettişin çabasındaki hümanizm orada da hissedilir: “Bütün insanlık bir adadır. Sen de bu adanın bir parçasısın. O nedenle çanlar çaldığında kimin için diye sorma. Çanlar senin için çalışıyor.”

Ve Aşk...Sesinin Buğusunda Kaybolunan Kadın...

Melek gazeteci. Bir cinayet davasında sadece ölenle değil, katili yakalayanlarla da ilgili. Ama daha sesini duyar duymaz ona âşık oluyor müfettiş. O buğulu seste her şey var. Gizemden bilgeliğe kadar... Ona hayatı içirebilir bu kadın. Bir yıldırım aşkı... ama biz bu aşkı bekledik bir yandan da. Karanlıklarda bocalamaya başlayan bir ruhun kurtarıcı meleğini bekledik sayfalar boyunca. Melek rastgele biri değil üstelik. Anneanesiyle yaşıyor. Anneanne ise süregelen bir trajedinin geride kalan tek kişisi; iki çocuğunu hastalıklar nedeniyle kaybeden, bir torunu da Yemli’nin yaptığı kazada ölen acılı bir kadın. Melek tesadüf olabilir mi artık sizce de?

Zaten bu aşkın her dakikasında Melek’i dinlerken onun Müfettişin ruhuna, o ruhta var olan bütün soyut hücrelere nüfuz ettiğine tanık oluyoruz. Melek bir bilgedir ve yaşantısının ona getirdiği acı sürprizler nedeniyle belki hayatı çok erkenden kavramış, yaşantının kader boyutlarındaki o acımasız bilinmezliğinin farkına varmıştır. Öyle ki ruhun ölmesinden de söz edebilir o artık. Anneanne ise Tanrı’nın acılarla sınıdığı bir kadındır. İki evladını yitirdikten sonra bir torunu da Yemli’nin yaptığı otobüs kazasında ölmüştür. Hummalı bir aşk gecesinden sonra Müfettişin kafasında Melek’in sözleri dolaşmaktadır: “Şeytan sadece onu değil hepimizi sınıyor. Onunla işbirliği yapmamızı, ona teslim olmamızı, emirlerini yerine getirmemizi istiyor. Şeytan içimizde! Gerçekten romanın düğüm noktası da burası belki. Melek şeytanı keşfetmiştir. Artık romanı sadece Müfettişin, Melek’in gözlerinden değil şeytanın bakışlarıyla da takip etmemizi istiyor anlatıcı. Bütün cinayetlerin arkasında silueti beliren katili daha net tanıyacağız artık. Şeytan ama Tanrı’nın yadsıdığı, kovduğu bir şeytan değil bu. Onun için içimizde. Bir yanı Tanrı bir yanı şeytan olan insanın içinde. Şeytan da belki Tanrı’nın bir parçası. Bir cinayet daha işleniyor ve katil kim sorusu gizemi, içerisine masumiyeti de katıyor. Oğlunu öldüren bir anne söz konusudur. Bir trafik kazasında bütün hayatı melekelerini

Çanlar Kimin İçin Çalışıyor romanının başında da bir cümle vardır ve tıpkı müfettişin çabasındaki hümanizm orada da hissedilir: “Bütün insanlık bir adadır. Sen de bu adanın bir parçasısın. O nedenle çanlar çaldığında kimin için diye sorma. Çanlar senin için çalışıyor.”

kaybeden oğul, annesinden bakışları ile kendisini öldürmesini ister. Ötenaziye devlet izin vermemiştir. Ve anne sadece içinde bulunduğu durumun büyük ıstırabını yaşayan oğlunu kurtarmak için ona morfin verir. Yıllardan sonra onu ilk kez gülümserken görür. Anne katil midir? Yoksa katil yola o ağacı diken belediye, o dev inşaatları yapanlar, bundan önce şoförün içkili araba kullanmasına ceza vermeyenler, kazaları sümen altı edenler mi? ... Soru devleşmekte ve herkesi dilediği gibi yönlendiren kaderin anlamı Tanrı'nın suretinde belirginleşmektedir. “İnsan sen masumsun” demek geliyor içimizden. Melek ve Müfettişin şeytan içimizde sözlerinden sonra kalkıp dışarı baktıklarında bembeyaz saf bir masumiyetin her yeri kapladığını görmeleri gibi sonuçta yaşayan her insanın kader karşısındaki masumiyeti de okuyucunun kafasının içinde belirginleşmektedir sanki. Sonraki sayfalarda yine cinayet var. Belki katilli haklı göreceğimiz cinayete de tanışıyoruz. Gerçek katil kim diye sorarsak şeytan kadar Tanrı da giriyor işin içine. Romanın rüyalar, gerçekler, Meksel ile konuşmaların daha da derinleştirdiği sorularla ilerleyen bu bölümlerinde Cennet hanımı da tanıyoruz. Romanın en duygusal bölümleri bunlar. Sanki anlatıcı bizi hayatın gerçeklerine döndürmeyi amaçlıyor. Ama hemen ardından Müfettiş annesini hatırlıyor, onun gelincik tarlalarını okşayan bakışlarını düşünüyor ve gerçeklerin tüm belirginliğine karşın Müfettiş soyut bir dünyaya adım atmaktan kendini alamıyor. Çünkü zaten o, sormaması gereken bir sorunun peşindeydi, zaten o ancak kutsal kitaplarda ya da mitolojilerde hayat bulan insanlarla karşılaşılıyordu sürekli. O ana kadar bizim de karşımıza çıkan bu insanlar gerçekten yaşıyorlar mıydı yoksa bir büyük sorunun insanı sürükleyeceği düşler dünyasındaki gizemli varlıklar mıydılar? Bu soruyu biraz daha belirginleştirmek için Dostoyevski'nin romanlarını hatırlatmak isteriz. Nasıl da gerçektir her şey. Nasıl da canlıdır kahramanlar. Ama hepsinin bir başka düzlem üzerinde yaşadıklarını kavrarız az sonra. Hepsi bir düşüncedir aslında. Ve Dostoyevski Tanrı'yı tartışır sürekli. Bu romanda da Tanrı ya da bilinmeyen tartışılmıyor mu? Gerçekten bu kadar mükemmel işleyen kaderi, cinayetleri, hatta yaşamın beklenmedik sürprizlerini boş bir evrende, uzayın dipsiz karanlıklarında var oluşunun bilincini pek de anlamayan insan yaratabilir mi? Zaten yazar da artık bu soruya bizim bildiğimiz, yaşadığımız, binlerce yılın alışılmış ölçülerine göre normal kabul ettiğimiz günlük hayatta yanıt bulamayacağımızı düşünmüş olmalı ki romanın ilerleyen sayfalarında düşler ve düşünsel gösteriler çıkıyor ortaya... Biz yani okuyucular bu saate kadar aklın sınırlarında gezinen ama bizi yaşamışlıktan ayırmayan olaylar içindeydik. Evet, elbette yazılış tarzı, dinlerle, rüyalarla, hatta romanın kahramanları ile kurduğumuz ilişki bize başka bir sonuç getirecektir, bunu sezmek olanaksız. Ama biz romanın iyi bir anlatımla bütünleşmiş, merak uyandırıcı konusunu da takip ettiğimiz zamanlarda gizemin henüz farkına varmamış da olabiliriz. Yazar burada artık gerçeküstü düşüncelerin anahtarıyla metafiziğin sınırsız anlamlar alanına götürüyor bizi. Belki bütün yanıtlar buradadır. Belki Müfettiş vardığı yolun bir final olduğunu da anlamamızı istiyor. Aynı sürükleyicilikteki anlatım bizi başka gerçekliklerin ışığında bu finale doğru ilerletiyor. “İçki karmaşık; Müfettiş kimi zaman peşinde olduğu, insanların kafasına öldürme fikrini sokanı hiçbir zaman bulamayacağı, onca acının neden çekildiği, neden yaşıyoruz sorusunun yanıtına asla ulaşamayacağı, Meksel'in gizemli cümlelerinin sırrını hiçbir zaman çözemeyeceği hissine kapılıyor; Melek'le yaşadıklarını, onun anlattıklarını bir yere koyamıyor; çabalarının sonuçsuz kalacağı duygusuyla içi kararıyor.”

Müfettiş her şeye bir anlam vermeye çalışarak yürüyor, bir caddeye geliyor. İnsanlar tıpkı rüyalarındaki gibi karşısına çıkıyorlar. Belki de o artık ilerlediği yolda o insanları buluyor, yaratıyor ve düşüncenin eşsiz gücü onlara biçim veriyor. Bir yanda çevresindeki tüm görüntüleri elle tutulur biçimde tarif ederken yani sözler onun gerçek bir düzlemde olduğunu kanıtlamaya çalışırken o, işaretlerin peşinde. Bir muhallebicide mesela... Kendini ayran içerken buluyor, tavuk üstü pilav yiyor. Yani hâlâ bizimle... Yaşamın basit ve gündelik görüntüleri içinde. Sonra Çamur Sokak'ta olduğunu fark ediyor. Büyük illüzyonist Cüce Mardeşah, girişinde çöp torbalarının olduğu, numarası olmayan bir apartmanın ikinci katındadır. Hokkabazlar, cüceler, renkler ve gösterinin büyük karmaşası. Mükemmel Katil bu gösteriler içinde hâlâ kendini gizlemektedir. Bilinmeyen kucaklanması, bilinmeyen ile bütün olunması gerekmektedir artık. Müfettiş sahneye sürüklenir ve kendini simsiyah bir örtünün altında karanlık bir yerde bulur. Söylenenleri anlasa belki her şey aydınlanacak, her şey ve yaşantının her dakikası anlamayı sağlayacak işa retlerle dolu belki.

Sonsuzluğa açılan, maziye ulaşan, bilinmedik göklerde dolaşan, bölünen, parçalanan bir rüyayı izliyoruz şimdi. Sanki bilinmeze giderken rüyalardan geçen bir yolun iyi bir alıştırma olacağını söylüyor yazar belki... Belki cennetten kovulmadan önce de Adem ile Havva böyle bir yerdeydi diyoruz kendi kendimize. Renklerin ve seslerin sonsuz karmaşasında Müfettiş hayatıyla hesaplaşıyor. Annesini, babasının ölümüne dayanamayan ve haşşere ilacı içerek hayatına son veren annesini de görüyor yazar. Kendi çocukluğunun zaman sınırı olmadan büyümesinin de bilincinde bir yandan da ve bütün bunların rüya olduğunu da kabullenerek uyanmak istemiyor.

Finale giden yolda sanki bir festivalden bir rüyalar karnavalından geçerek ilerliyor. Okuyucu artık yazarın sınırlarını gerçek dünya ile çizdiği (çamur sokak, numarasız apartman, çöp torbaları) ama geçmişle dolu, evrenin bütün yükünü omuzlara bindiren ağırlıklar içinde buluyor Müfettişi. "Cinayetler, katiller, ardından yürüdüğü cenazeler, bunca ölüm şekli, insanın insana yaptığı, cennet cehennem hakkında söylenenler, verilen vaatler, ulvi bir kavramın, insanın saflığının sömürülmesi, bir güce inanma isteğinin insanı getirdiği nokta, bu noktada kullanılmaya izin vermeleri..." diye başlıyor finaldeki düşüncelerine müfettiş. Ve neredeyse bir sayfa süren cümle ile görevi aramak ve bulmak olan bir müfettişin, gerçek katil kim diye sorduğunda içine düştüğü engin, bazen karanlık bazen ışıklar içinde, aldatıcı rüyalarla dolu ama gerçeklerin de o kadar aldatıcı olduğu soyut dünyasına çekiliyoruz biz de. Çünkü gerçek katil de somut değildir, olamaz, her cinayetin ardında ölümün er geç var olduğu duygusu belirliyse cinayet dediğimiz şey mutlak zamanın insan eliyle öne alınması değil de nedir? Gerçek ve mükemmel katil tüm bunların ardındadır. Daha da garip olanı gerçek katili bulma ve seçme konusunda biz de kendimize göre yollar yaratabiliriz. Bunların hepsi ve de hiçbirisi gerçek ve mükemmel katilin ölüm var oldukça var olacağı gerçeğini değiştiremez. Müfettiş, kim ya da ne vurguları taşıyan sorulara gömülüşken, bir gece yarısı kalp krizi geçirerek ölür. Cenaze merasimi, cenaze namazı, gideceği yerin cennet olması dilekleri vs. vs... Son cümleyi belki anlatıcı, belki Tanrı, belki de Mükemmel Katil söylemekte... Seçim size kalmış. "Biz yukarılarda bir yerde izliyorduk Müfettişin cenaze törenini. İmamın dediklerine buruk bir şekilde güldük. Çünkü biz biliyoruz ki sadece geride kalanlar tarafından sevgiyle hatırlananlar cennete gidebilir. Diğerleri bizi ilgilendirmiyor bile. Ama imamın söylediklerine gülen, sevgiyi öne sürerek ölüm olgusundaki dehşeti azaltmaya çalışan hatta belki bu nedenle bağışlanmayı da isteyen mükemmel "sonlandırıcı" Tanrı değil de kimdir?

Bir roman okuduk. Soran bir roman bu. Belki de ölümü -cinayet bile olsa- insanın tek başına yaratamayacağını, Mükemmel Katilin her cinayetin ardında kaderleri

belirleyici olarak durduğunu anlatıyor bize. Ama basit bir "Tanrı ne isterse o olur" anlamı çıkmamalı bundan da. Belki de bu romanın içeriği üzerimizde, kaderimizi belirleyen bir büyük gölgenin sorgulanmasıdır. Katil Meksel mi Yemli' mi, oğlunu öldüren anne mi, annesinin intiharından önce görmesi gereken trajediye gözlerini kapamış Müfettiş mi, yoksa insanları yaşamın tüm görüntüleri, rüyaları, dinleri, inanışları, fikirleri, illüzyonları ile istediği kalıplara sokabilen o büyük gölge mi?... Soru o kadar derin ki yanıtı her şey olabilir. Hatta tamamen başka bir yola sapıp sonsuzun belirsizliği ve sınırsızlığı içinde her şeyin bir rastlantı olabileceğini düşünerek Mükemmel Katili kaderlerden bağımsız, hiçlik duygusuna yakın bir "an" içinde bir "şey" olarak da düşünebiliriz. "Neden" ise aslında ölümün varoluşudur. Er geç oluşacağıdır. Hayatın kuralı, içinde can taşıyan bitki, hayvan, insan ne varsa onların ortak kaderidir. Bu kader öylesine sonsuz bir alandadır ki bilimsel bir açıklama getiremedikçe ona rastlantı da diyebiliriz. Ya da o gölge, Tanrı, geçmişte Zeus, şimdi kutsal kitaplardaki yaratıcı, insan düşüncesinin tekâmül ve kalitesine bağımlı olarak beliren varlık diye kendimize rahatlık verecek bir anlama büründürebiliriz. Somut ya da soyut. Ya da maddenin henüz keşfedilmemiş bir başka biçimi. Onu mükemmel yapan ise eyleminin insanın ya da dünyanın var oluşundan beri, biçim ne olursa olsun aynı katiyetle sürmesi, değişmemesi, ölümün hayata nokta koyuşundaki o vazgeçilmez kararlılık. Mükemmel Katili düşünürken yine Çanlar Kimin İçin Çalışıyor'daki eşsiz cümle geliyor aklımıza. "Çanlar Senin İçin çalışıyor."

Bütün uzun cümlelere, dinleri de içeren geniş felsefi anlatımına karşın bu kadar kolay okunabilen ve her okuyanda sorular yaratan roman gerçekten edebiyatımıza ilk kez felsefe ile bütünleşen polisiye türünde bir yapıt olarak sunuluyor. Hem felsefeden hem polisyeden geniş biçimde yararlanan roman, okuyucuya kitap okuma zevkini verirken düşüncesine yeni yollar açıyor. Sorma biçimi, soru cümlesi ne olursa olsun soranın beyninde sürekli gelişen ve belki de çağlar sonra yanıtını bulacak soruyu bilincimize bir çekirdek, bir kıvılcım, kuluçkadaki bir anlam olarak bırakıyor.

İstanbul'un Tepelerinde...

Yazı: Ayşe Yetmen

Yedi Tepeli şehir olarak yedi düvele mal olan şehir-i İstanbul'u ziyaret edenler genellikle "Ne yedi tepesi, şehriniz 77 tepe" derler. Bilindiği üzere, İstanbul'umuzun aşağı yukarı her semtinin yokuşu vardır. Bunların bazıları da oldukça meşhurdur: İtalyan yokuşu, Çitlembik yokuşu, Kumbaracı yokuşu, Kazancı yokuşu gibi...

Yokuşlarımızı saymakla bitiremeyiz... En çok da karlı kış günlerinde buradan kolu, bacağı kırmadan inmek de çıkmak da ustalık ister doğrusu... Yedi tepe deyince, sakın ola ki, sonunda "tepe" takısı olan Esentepe, Gayrettepe, Hürriyettepe, Şirintepe, Fikirtepe gibi "tepeli" semtler sanılmaya. Meşhur yedi tepe günümüzde Suriçi'nde kalan eski İstanbul'dur. Sizin anlayacağınız atalarımız İstanbul'u yedi tepe üzerine kurmuşlar. Bunların adlarına gelince: Sarayburnu (Topkapı Sarayı), Çemberlitaş, Beyazıt, Fatih, Yavuz Selim, Edirnekapı ve Kocamustafapaşa - Makios Sarnıcı tepeleridir. Dikkat edilecek olursa bu yerleşim yerlerinin adlarının sonunda "tepe" eki yoktur. Şu meşhur yedi tepe, şimdi, Fatih ve çevresini dışarda tutarsak hızlı tramvay güzergâhı üzerindedir. Tarihi kent İstanbul'un belki de tarihi eser açısından en zengin yerleridir bu tepeler. Onlara bu yönleri ile biraz değinip, diğerlerini sonra gezelim.

Suriçi bölgesinde kalan birinci tepe, denizden 45 metre yükseklikteki Sarayburnu, Sirkeci'den Kadırga Burnu'na kadar uzanır. Topkapı Sarayı, Ayasofya Müzesi ve Sultan Ahmet Camii ya da turistlerin bildiği adla "Blue Mosque"u üzerinde barındıran tepe, bir diğer adıyla Sultan Ahmet. Buradaki tarihi eserler saymakla, gezmekle bitmez. Sözelimi, At Meydanı denilen "Hipodrom" Türk ve İslam Eserleri Müzesi diğer adıyla İbrahim Paşa Sarayı. Hani şu önce "Makbul" sonra "Maktul" ya da meşhur dizinin tanıttığı adıyla "Pargalı" İbrahim Paşa Sarayı, Alman Çeşmesi vs.. Çemberlitaş (Nur-u Osmaniye), Sarayburnu'ndan Yeni Cami'ye kadar uzanan derin bir vadiyle ayrılır. Batısında ise daha az derinliği olan başka bir vadiyle üçüncü tepe olan Beyazıt'tan ayrılır. Üzerinde Nur-u Osmaniye Camii, Çemberlitaş ve hatta Kapalı Çarşı bulunur. Üçüncü tepemiz, üzerinde İstanbul Üniversitesi ana binası (Eski Harbiye Nezareti binası), Beyazıt Camii, Süleymaniye Camii'nin külliyesi bulunan Beyazıt'tır. Fatih'tir dördüncü tepemizin adı. Diğer tepelerde de olduğu gibi adından anlaşılacağı üzere, üzerinde Fatih Camii Külliyesi yer alır. Bu tepeyi Yavuz Selim'den yani, beşinci tepeden ayıran üstünde Gül Camii'nin bulunduğu ufak bir vadidir. 74 metre yüksekliğindeki beşinci tepemiz Yavuz Selim'dir. Sultan Selim Tepesi olarak da bilinen tepe. Haliç'ten Balat'a ulaşan vadiyle, Edirnekapı yani altıncı tepeden ayrılır. Buranın da namı Sultan Selim Külliyesi'nden gelir. Beşinci tepe, Edirnekapı ya da Mihrimah Sultan Cami, Edirnekapı yedi te-

penin en yükseğidir. Rivayet odur ki, Kanuni Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan'ın kızı Mihrimah, dönemin Mimar Başî Sinan'ı huzuruna çağırarak ondan kendi adına bir camii inşa etmesini ister. Sultan'ın meftunu Mimar Başî – İlber Ortaylı'ya göre hiçbir zaman belgelenmemiş bir aşktır bu- tüm hünerini göstereceği bir yapı üzerinde çalışmaya başlar ve Üsküdar Meydanındaki Mihrimah Sultan Camii-Külliyesi'ni inşa eder. Ancak, Padişah kızı ve Sadrazam Rüstem Paşa'nın karısı, Mihrimah Sultan eseri pek de beğenmez, çünkü camii onun beklediği kadar ışıklı olmamıştır. Bunun üzerine Sinan camiyi payitahtın yedi tepesinin en yükseğine yapmaya karar verir, üstelik padişah fermanını da almadan. Mimar Başî'nin yeni şaheseri Edirnekapı Surlarının yanında, üstelik de bir set üzerinde yer alacak, camiinin dış görünüşü soylu bir sadelikte, ancak iç kısmı alabildiğince aydınlık olacaktır. Tüm mimari dehasını bu uğurda harcayan Koca Sinan, ortaya öylesine bir eser çıkarır ki, Farsça Ay ve Güneş anlamına gelen "Mihrimah" ismine atfen, camiinin arka cephesinde güneş gurup ederken, diğer cephesinde ay doğmaktadır ve de söylenti bu ya, bu doğa olayı Mihrimah Sultan'ın doğum gününe denk düşmektedir. Dilden dile dolaşarak günümüze kadar gelen bu "aşk" ilk defa Arthur Stratton tarafından kaleme alınan Mimar Sinan'ın biyografik romanında kurgulanmıştır. Londra'da 1972 yılında yayınlanan kitapta bu aşk için herhangi bir kaynak belirtilmemiştir.

Öyle ya da böyle imkânsız aşklar her zaman insanları daha çok etkilemiş, edebiyatın, sinemanın, tiyatronun da vazgeçilmezi olmuşlardır. Yedi Tepe'nin bu en yüksek tepesiyle (76 metre) ilgili en yaygın rivayeti anlattıktan sonra, Edirnekapı'nın diğer tarihi yapılarına bir göz atalım: Mihrimah Sultan Camisi'nin karşı tarafında iki küçük Rum Ortodoks kilisesi vardır. Hagios Dimitrios (Aya Dimitri) Sarmaşık ve Hagios Georgios (Aya Yorgi). İç tarafa doğru ilerlerken, Kariye Müzesi'nin yön gösteren okunu görürüz. Kilise görkemli fresk ve mozaikleriyle gerçekleşmemiş bir Bizans Rönesansı gibidir. Kariye'den sonra Blaherna ya da Tekfur Sarayı'na gelinir. Saray şimdi yarı müze halindedir. Buranın karşısındaki dar sokakların birinde yine küçük ve sevimli bir Rum Ortodoks Kilisesi ile karşılaşılır. Fenerli zenginlerden Hançerli Bey'in yaptırdığı Panayia Hançerliotissa Kilisesi.

Yedinci tepe ise, Kocamustafapaşa ya da (Mokios Sarnıcı) Aksaray'dan surlara ve Marmara sahiline kadar uzanan alandır. Bu tepe üç yükseltisiyle bir üçgen gibidir. Topkapı, Aksaray ve Yedikule, bu üçgenin üç köşesini oluşturur. Bu üçgenin içinde aynı zamanda üçüncü tepenin merkezi olan Cerrahpaşa'daki Arcadius Sütunu'yla, Altı mermer'in kuzeyindeki Mokios Sarnıcı bulunmaktadır.

İstanbul'un yedi tepesini kısaca anlatıp, "tepeli" semtlere geçmezden önce, iki büyük şairimizin mısralarına yer verelim: Üstat Nazım "Karlı Kayın

Yahya Kemal Beyatlı “Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul!
Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer.
Ömrüm oldukça, gönül tahtıma gönlünce kurul!” dizelerini, günümüzde
turist istilasına uğrayan Çamlıca Tepesinden bakarak yazmış olabilir mi?

Ormanında" şiirinde "Yeditepeli şehrimde bıraktım gonca gülümü" derken, Necip Fazıl "Canım İstanbul" şiirinde "Yedi tepe üstünde zaman bir gergef işler/Yedi renk, yedi sestem sayısız belirişler"... demiş. Gelelim "te-peli" semtlerimize... Ben 50-51 yerleşim yerine ulaşabilmişim. Bunlardan bazılarını burada kısaca anlatmaya çalışırken, diğerlerinin yazık ki sadece adını vermekle yetineceğim. Aynı semt adı farklı ilçelerde ve de birden fazla olarak karşımıza çıkacaktır. Koskoca şehir, neredeyse bir ülke büyüklüğünde, tabii ki, aynı isimden birkaç semt olacak. Olacak, olacak da bir de bunu İstanbul'a ilk defa gelip de taksiye binen yabancıya anlatın! Garibim Kadıköy'deki Göztepe'yi kasteder, şoför Bağcılar'dakini anlarsa, gör başına neler gelir...

Yazıya Kadıköy'deki Göztepe'den başlayalım. Göztepe: Adını Merdivenköy, Şahkulu dergâhının postnişini olan Gözcü Baba'nın türbesinin bulunduğu tepeden alan eski bir Kadıköy semtidir.

Fikirtepe: Rivayete göre, adını derviş Fikir Baba'dan alan yerleşim yeri. Bizans ve Osmanlı'nın erken dönemlerinde ikamet yeri olup olmadığı konusunda bir veriye rastlanmamaktadır. Etrafındaki arkeolojik buluntulara bakılırsa, Fikirtepe'nin tarihi çok eskilere dayanır. Semt uzun süre yerleşim yeri olarak kullanılmamıştır. Şimdilerde Marmara Üniversitesi Kampüsünün bulunduğu yerde 19. yüzyılın sonlarında Sultan V. Murad'ın av köşkünün olduğu bilinmektedir. Bu köşk 1950'lere kadar neredeyse tek yapı olarak kalmıştır. 1950'lerin sonundan itibaren yoğun göç alan Fikirtepe

hızlı bir şekilde gecekondü bölgesi haline gelmiştir.

Yuşâ Tepesi: Kuzeyinde Yoros Kalesi bulunun tepe, tarihin ilk dönemlerinden beri, çeşitli uygarlıkların kendi dinlerinin mabet ve tapınaklarını inşa ettikleri kutsal bir yerdir. Denizden yüksekliği 201 metre olan Tepe, Anadolu Kavağı, Beykoz'dadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Sadrazam 28. Çelebizade Mehmet Sait Paşa burada bir mescit yaptırmış ve halk arasında Yuşâ Peygamberin mezarı olduğuna inanılan gömütün etrafını bir duvarla çevirterek bakımı için bir görevli atamıştır. Tarih boyunca ziyaretçileriyle bütünleşen ve hep insanların ilgi odağı olmayı sürdüren bu tepede, Padişah III. Selim (1789-1807) döneminde bir süre, aşırı kalabalıktan dolayı "fitneye mahal olmasın" düşüncesiyle mevlit okunması bile men edilmiştir.

Şahintepe-Başakşehir: En eski adı Azatlık olan Şahintepe, Kayabaşı, Şamlar, Güvercintepe ve Altınşehir'i sınırları içinde bulundurur. Azatlık adı, Şamlar baruthanesinde çalışan Ermenilerin birinci sınıf vatandaş olmasıyla yani azat olmalarından gelmektedir. Resneli Niyazi Bey Meşrutiyetin ilanından sonra Ermeni vatandaşları buradan göndererek buraları mülkiyetine geçirmiştir. Bu dönemde buranın adı "Resneli'nin Çiftliği" olarak anılmaya başlanmıştır. 80'li yıllarda Niyazi Bey'in varisleri bu araziyi parselleyerek satmışlardır. Şahintepe parsel öbeklerinden birinin mahalle haline gelmesinden oluşmuş bir yerleşim yeridir. Mahalle önce Küçükçekmece sonra Başakşehir'e bağlanmıştır.

Hürriyet-i Ebediye Tepesi: iki adı daha vardır. Biri, Abide-i Hürriyet diğeri, Hürriyet-i Ebediye Abidesi. Buradaki abide, ülkemizde yapılmış ilk ulusal anıt özelliğini taşır. 31 Mart Vakasında ölenlerin anısına Şişli'deki Çağlayan semtine yakın bir tepeye (sonradan adı Hürriyet-i Ebediye Tepesi olan) dikilmiş olan anıt. 31 Mart 1325'te (13 Nisan 1909) şeriat isteyen askerlerin üstlerine karşı ayaklanarak kendilerine önderlik eden din adamlarının peşinde Heyet-i Mebusan'ın önünde toplanıp Hüseyin Hilmi Paşa Hükümeti'nin istifasını istemişlerdir. Kabine isyancılarla uzlaşma yolunu seçerek, istifa etmiştir. Harekât ordusu tarafından bastırılan isyan sırasında ölen Kurmay Binbaşı Ahmet Muhtar, Deniz Binbaşı Salih, Üsteğmen Bekir ve 68 er 23 Temmuz 1911'de açılışı yapılan bu anıta defnedilmişlerdir.

Aydos Tepesi: İstanbul'da yağın ilk karın düştüğü tepe, denizden yüksekliği 537metredir. Adını Roma-Bizans dönemindeki Aydos Kalesi'nden almıştır. Günümüzde Sultanbeyli ve Sancaktepe İlçeleri sınırları içindedir.

Büyük Çamlıca Tepesi: Sefa tepesi diye de anılır. Üsküdar ilçesi sınırları içindedir. Denizden yüksekliği 263 metredir. Bir Bektaşî dergâhı olan Nurbaba Tekkesi burada bulunur. Ve tabii muhteşem görüntü kirliliğiyle TV verici kuleleri de!

Küçükçamlıca: Üsküdar'a bağlı mahallelerden biridir.

Çeliklepe: Kâğıthane ilçesinin semtlerinden biridir. 1950'lerde İETT garajının kurulması ile yerleşime açılmıştır.

Esentepe: Şişli, Bağcılar, Kartal, Eyüp ilçelerinin her birinde bu isimli bir yerleşim yeri bulunmaktadır. En bilineni Şişli'ye bağlı (küçük bir bölümü Beşiktaş'ta kalan) olandır.

Fetihtepe: Beyoğlu ilçesinin semtlerinden biridir.

Gayrettepe: Esentepe gibi, küçük bir bölümü Beşiktaş ilçesinde kalan Şişli'nin semtlerinden biridir.

Gültepe: 1957 senesine kadar tek bir evin dahi olmadığı, tamamen fun-

dalık olan ve besi hayvanlarının otladığı bir yer olarak bilinen Gültepe, 1970-80 ve 90'lardan sonra hızla değişmiştir. Çeliklepe gibi, Kâğıthane'nin semtlerinden biridir.

Kuştepe: Şişli'ye bağlı mahallelerden biridir.

Madentepe: İstanbul Sarıyer İlçesine bağlı semt/mahalle.

Maltepe: Kentimizin iki tane Maltepe'si var: Biri ilçe, diğeri ise semt. İlçe olan Maltepe'nin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bizans dönemindeki adının "Bryas", Latincesi "Urias" olduğu rivayet edilir. Kimi kaynaklara göre ise, "Pelekanton" dur.

Diğer Maltepe ise Zeytinburnu ilçesinin bir semtidir.

Nakkaştepe: Boğaziçi Köprüsünün Anadolu yakasında ilk çıkışının olduğu yer. Üsküdar'a bağlı bir semttir.

Nurtepe, Kâğıthane ilçesinin güneybatısında yer alan bir mahalledir. Eyüp ilçesinin Güzeltepe'siyle komşudur.

Sancaktepe: Anadolu yakasının yeni kurulan ilçelerinden biridir

Seyrantepe: Yeni yerleşim merkezlerinden biridir; Kâğıthane ilçesine bağlıdır. Kentin merkezine yakın, daha çok sanayi işletmeleri ile kurulu bir bölgedir. 1980'li yıllardan başlayarak hızla yerleşim yeri olmaya başlamıştır.

Sultantepe: Tarihi semt; Bizans döneminde kilise olduğu tahmin edilen bir yapı, semtin üstünde kurulduğu tepenin en yüksek yerindeymiş. Kanuni döneminde, Mihrimah Sultan'ın dadısı Hacı Hesna Hatun emekli olunca sarayı rahatça görebileceği bir yerde oturmak istediğini Sultan'a söylemiş, Mihrimah da emektarına bu tepede bir yer seçmiş. Vaktiyle evin bulunduğu mahalle Hatun'un adıyla anılmış. Bir başka kaynakta ise, verem hastası olan Mihrimah Sultan'ın hekim tavsiyesiyle havadar olan bu tepede istirahat edildiği yazmaktadır. Yine aynı kaynakta, Sultan'ın hastalığı sırasında kendisine itinaıyla bakan dadısının adına burada bir Camii yaptırdığı bilgisi yer alır.

Şirintepe: Kâğıthane'nin mahallelerinden biridir.

Tepebaşı: 19. yüzyılın neredeyse sonlarına kadar mezarlık bölgesi olan bir Beyoğlu semti. Pera'nın sakinleri Levantenlerin önce gezinti, daha sonra da yerleşim yeri olarak seçtikleri Tepebaşı'na yine bu yıllarda Avrupa'da benzerleri bulunan görkemli, çok katlı binalar yapılmaya başlanmıştır. Semt, konsolosluk binaları ve otelleriyle de ünlüdür. Özellikle 1890'ların ortalarında açılan Pera Palas Oteli Tepebaşı'na özel bir anlam yüklemiştir. Semt, Cumhuriyet döneminde tiyatrolar, gazinolar, kafeler, yabancı misyonlar ve seçkin otelleriyle, hem eğlence hem de konaklama yeri olarak göz doldurmuştur. Tepebaşı, İstanbul'un görünüm olarak, yüzyıl öncesi durumunu kısmen de olsa koruyabilmiş semtlerinden biridir.

Yukarıda sözünü edemediğim diğer "tepeli" yerleşim yerlerimizin de hatırları kalmasın değil mi? Onlara da şöyle bir değinip yazımızı sonlandıralım. Üç tane Kartaltepe var; Bakırköy'de, Bayrampaşa'da, K. Çekmece'de, iki tane. Kartaltepe; Gaziosmanpaşa'da, Kartal'da, Yıldıztepe Bağcılar'da, Örnektepe, Beyoğlu'nda, Pınartepe B. Çekmece'de, Nişantepe Çekmeköy'de, İncirtepe Esenyurt'ta, Emniyettepe Eyüp'te, iki tane Güzeltepe var: Biri Eyüp'te, diğeri Üsküdar'da, Güneştepe Güngören'de, Harmantepe Kağıthane'de, Orhantepe Kartal'da, Altintepe ve İdealtepe Maltepe'de, Süluntepe Pendik'te, Gazitepe Silivri'de, Duatepe Şişli'de, Aydıntepe ve Tepeören Tuzla'da, Kirazlıtepe Üsküdar'da.

Kaynak: yazıda Hür Haber/Haber Merkezi İnter sayfası Değerli Bilgi.com ve vikipedi İnter sayfalarından yararlanılmıştır.

Cevat Çapan

Yazan: Reyhan Yıldırım

**Dağın eteklerinde orman -
çam, sedir, ulu çınarlar...
Birbirini seyrediyor aynasında denizin.
Çamlar pürleriyle suskun,
sedirlerin gözleri uzakta,
“Ölünceye kadar seninim,” diyor denize
kendi gölgesinde yanan bir çınar.
(Açığa Demirli Bir Gemiden, Cevat Çapan)**

Cevat Çapan! Şair, çevirmen, yazar, oyuncu, İngiliz Edebiyatı Profesörü. Bütün dünyayı dizlerimize getiren yedi ciltlik Şiir Atlası'nın şair rehberi. Müzik, tiyatro, edebiyat, şiir... gibi nerdeyse tüm sanat dallarında fevkalade donanımlı bir insan. Onun hayatına bakmak baş döndürücü bir zevk haline gelebilir.

Anlatılana göre şair ve yazar Cevat Çapan'ın babası Ethem Bey, Erzincan Kemah'ın Pekeriç

Köyü'nde doğar. Delikanlılık yıllarına ulaştığında köyünden ayrılır, geleneğe uyarak İstanbul'a, çalışmaya gider. Ancak İstanbul'a önceden göç etmiş aile büyükleriyle anlaşılamaz. Bu vesileyle maceracı ruhuna seslenen bir düşün peşi sıra uzun sürecek bir yolculuğa çıkar. Amerika'ya gider. Yola çıktığında yıl 1904'tür ve Ethem Bey 20 yaşındadır. Pire, Trablusgarp, Tunus, Cezayir'den sonra onu Amerika'ya götürecek gemiye binmek üzere Marsilya'ya geçer. Amerika'daki ilk durağı Surinam olur. Santiago, Havana derken maceracı genç 1928'e kadar "Yeni Dünya'da kalır. 44 yaşına vardığında yurda dönme kararı alır. Osmanlı İmparatorluğu yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş, ülkede pek çok değişiklik olmuştur.

Ethem Bey'in kardeşi Darıca'da bir fırın işletmektedir. Aile o fırının başına geçmesine karar verir. Darıca'dayken, kiracısı olduğu, Girit'ten mübadele ile gelen bir ailenin kendinden epey genç kızıyla evlenir. Çiftin 1933 yılında oğulları olur: Cevat Çapan! Babasının yanından hiç ayrılmayan küçük Cevat okumayı çok seven bir çocuktur. Çapan Ailesi, 1945 yılında İstanbul'a taşınır. O sıralar ilkokulu bitirmiş olan oğullarını Robert Kolej'e yatılı yazdırırlar. Cevat Çapan okulun tüm olanaklarından faydalanır. Müzik, tiyatro, dünya ve Türk edebiyatı ile ilgilenmektedir. Fuzuli'den Şeyh Galip'e, Yahya Kemal'den yasaklı Şair Nazım Hikmet'e kadar Türk şiirinin tümünü tutkuyla okur. Aynı dönemlerde Türk edebiyatı bir yenileşme sürecinden geçmektedir. Çapan bu süreci merakla takip eder.

Dünya şiiriyle yakınlık kurması da kolej yıllarına rastlayacaktır. Bu yakınlık daha sonraki yaşamında bir dünya atlası genişliğindeki şiir evreninin tüm şairlerine yönelen tutkulu bir çeviri faaliyetine dönüşecektir: Allen GINSBERG, Ezra POUND, Konstantinos KAVAFİS, Yannis RITSOS, Federico Garcia LORCA, Yorgo SEFERIS, Ted HUGHES, Cesare PAVESE, René CHAR, Emily DICKINSON, Philip LARKIN...

Çapan müzikle yakın ilişki içindedir. Giritli olan annesinin sesi güzeldir ve Rumca türkülerıyla şairin dil ve müzik evrenini zenginleştirir. 1945'e kadar yaşamını sürdürdüğü Darıca'da elektrik bile yoktur. İstanbul'a geldiklerinde, o zamanlar yaygın olduğu üzere onların evinde de bir radyo olur. 1945'ten Cambridge'e öğrenci olarak gittiği 1953 yılına kadar iyi bir radyo dinleyicisidir.

Ankara Radyosu'nun İzahlı Müzik programlarıyla başlayan müzik ilgisi, üst katlarında yaşayan Hüsnü Tüzüner'den de destek bulur. Dönemin en iyi müzisyenleri arasındadır, Tüzüner. Uzun süre Türk müziği icra heyetinde santur çalmış değerli bir hocadır. Çapan, Hüsnü Bey'den santur dersi de alır. Daha sonra bir diğer santur ustası Sadun Ersin'le de ahbaplık kuracaktır.

Çapan, Nevzad Atlığ tarafından organize edilen Devlet Türk Müziği Korosu konserlerini hiç kaçırmadığından bahseder söyleşilerinde. Sanatçı, radyolu yıllarda, İstanbul Radyosu'nda icra edilen, Mesut Cemil'in yönettiği ya da bizzat icracı da olduğu Türk Musikisi dinletilerini zevkle takip eder. Belediye Konservatuvarı tarafından, salı akşamları, Tepebaşı'ndaki Komedi Tiyatrosunda verilen, Şef Eyyubi Ali Rıza Şengel'in klasik Türk müziği konserlerinin de müdavimidir. İlerleyen yıllarda da hep müzisyen arkadaşları olur. Örneğin arpist Uğurtan Aksel. Onun sayesinde, kayıtlarını Aksel'in yaptığı Niyazi Sayın, Necdet Yaşar, İhsan Özgen gibi çok değerli virtüözlerle tanışır ve onları canlı olarak dinlemenin tadını çıkarır.

Çapan müzik yoğun yaşamının daha geniş bir diliminde, çıraklık saydığı yoğun çeviri iklimindedir ve aynı süreçte kendi şiirini de usul usul işlemeyi sürdürür. Edebiyat eleştirmenlerinin yorumuna göre onun kendi şiiri de müzik doludur.

Tamamlanmak üzere sesini (okurunu) arayan şiir düşüncesi hep sıcak gelir bana. Şiirin bu yönüyle diğer sanat yapıtlarından ayrılması fikrini severim. Hegel, şiirin saf ifade, imge ve söylemle hayat bulduğunu söyler. Ona kendinde amaçlılık, armoni kurallarına bağlılık gibi özellikler yükler. Hatta şöyle der: "Resim ve heykelde yayılımın duyusal sınırı olarak biçim, daha önceden sanatçıya verilmiştir ve o ağaçları, bulutları ve insan bedenlerini çizer, boyar. Yapı sanatında, duvarların, binaların ve çatıların inşa edilmişindeki amaç ve gereksinimler az çok belirli bir kuralı gerektirirler. Müzik de armoninin zorunlu yasalarından çıkan sabit ilkelere dayanır ve onlara bağlıdır. Şiire gelince, sözcüklerin sesi, bunların kendi içlerindeki düzenlemeleri bazı zorlukları da beraberinde getirir. Ozanın görevi, duyusal sınırlamalardan ve düzenin kuralsızlığından belli çizgileri olan, kavramlarına uygun armonik bir çerçeveyi oluşturmak ve kendi yapısı içinde duyusal güzelliği ortaya koymak olmalıdır. Şiirde müzikal okuyuş, ritim ve melodi içerik ile tam bir uyum oluşturmalıdır; bu anlamda dizelerin sıralanışı da bir müzik türüdür. Dize ölçüsü, tüm şiirin genel tonunu ve tinsel soluğu ortaya koymalıdır". Anlaşılan o ki, Çapan'ın içindeki yaratıcılık da bu yönde gelişir.

Cevat Çapan, çağımızın kült kitaplarından birinin, "Görme Biçimleri"nin yazarı olan John Berger'i 1953'te tanır. Sonraki yıllarda bu büyük sanat eleştirmeni, yazar ve düşünürün "Yedinci Adam" adlı romanını Türkçeye çevirecektir. Çapan, bir Türkiye seyahati sırasında Berger'i arpist Uğurtan Aksel'in evinde, Uğurtan Aksel'in yanı sıra sanat musikisinin en büyük ney üstatlarından Niyazi Sayın ve daha başka değerli isimlerle tanışır. Türk musikisinin kusursuz icra edildiği bu beklenmedik şölen, Berger'i büyüler. Alpler'deki küçük evine dönüp köyü seyreden çalışma masasının başına oturabildiğinde Çapan'a bir mektup yazarak, Türk musikisinin, yol üstünde uğradığı Selimiye Cami'nin ve kendisine sunulan tüm diğer kültürel lezzetlerin damağında bıraktığı tadı zarif ifadelerle aktarır, teşekkür eder.

Demek ki, ruhlar sanat eliyle birleştirilebilir. Birleşme gerçekleştiğinde sınırların hükmü kal-

maz. İşte şair, yazar, çevirmen, İngiliz Edebiyatı Profesörü Cevat Çapan için, sanatın bu birleştirici yönü, sanatın en önemli sonuçlarından biridir. Çapan Berger'i Cambridge'de okuduğu yıllarda tanımıştır. Zaten üniversite yılları başka büyümlü karşılaşmalara da sahne olur. Sylvia Plath, Ted Hughes, Antonia Byatt'la karşılaşmaları gibi. Çapan, Raymond Williams, Francis Raymond Leavis, George Steiner gibi çağdaş eleştirmenlerin en önemlileriyle de bu okulda buluşur, hatta onlardan dersler alır.

1933 doğumlu olan sanatçı şiir yazmaya çok erken başlamıştır aslında. Genç şiirlerinin "cehaletin cüreti" olduğunu kavradığında kendini çeviri işine verir. Sabahattin Eyüboğlu'yla yakın ilişkiler içindedir. Onun sayesinde Türk şiirinin önemli isimlerinin, örneğin Oktay Rifat'ın, Orhan Veli'nin, Melih Cevdet'in yer aldığı şair çevre içinde yetişir. Kendi deyimiyle uzun ve de şanslı bir çıraklık dönemi geçirmektedir. Bu sırada felsefi şiirin ve Garip akımının önemli temsilcisi

Melih Cevdet Anday'ın, yapmakta olduğu Ritsos çevirisini okuyunca, "Bari sen Ritsos şiirlerinin hepsini çevir" diyerek bir anlamda verdiği icazet gibi övgülerle hem özgüveni hem de sorumluluk duygusu gelişir. Yine de (belki bundan dolayı), kendi şiirlerinin yer aldığı ilk kitabının yayımlanması, şaşırtıcı bir şekilde gecikecektir. Çapan'ın ilk kitabı "Dön Güvercin Dön" şair tam 52 yaşındayken yayımlanabilir. Geç yayımlanmış olsa da hemen 1986 yılında, Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü kazanır. Seçici kurul; Adalet Ağaoğlu, İlhan Berk, Doğan Hızlan, Rauf Mutluay, Fethi Naci, Hilmi Yavuz ve Tahsin Yücel'den oluşmaktadır.

Çeviriye ilgisi okuldaki dersler sayesinde başlar, Çapan'ın. İlk çevirilerini okul sıralarında yapar. Carl Sandburg'dan çevirdiği kısa iki şiir, 1951 yılında Varlık Dergisinde yayımlanır. Kendi şiirleri ise Robert Kolej'in edebiyat dergisi olan

"İzlerimiz"de çıkacaktır.

Liseyi James Joyce üzerine yazdığı bir tezle tamamlar. Çapan yeni dönemde Cambridge Üniversitesi'ne, İngiliz Edebiyatı bölümüne devam eder. Öğrenciliği boyunca şiir yazmayı ve çeviriler yapmayı sürdürür.

Çapan'ın kendi şiirleri en çok anne ve babasının yaşadıklarıyla mayalanır; aşağıdaki "Başka Yerler Başka Düşler" şiiri bu açıdan iyi bir örnek sayılır.

**"Biz dağdan iner gibi yavaşça
atını bağlayıp avludaki asmaya
odaya sessizce giren bir düştü babam.**

**Ben denize bakardım yarı uyanık
annemi çocukluğunda iskelede bırakıp
uzaklaşan gemiye.**

**Başka yerlerde, başka düşler canlanırdı,
ağaran ufukta sabahın ilk karaltıları,
sesler duyulurdu uzaktan karşı yamaçta.**

**Yapayalnız yürür gibi uçsuz bucaksız ovada
nasıl bir araya geldiklerini düşünürdüm
apayrı insanların, susarak yaşadıklarını yıllarca.**

**Gün, uzayan gün. Bitmeyen yol. Yakıcı güneş.
Bir baş dönmesi yalnızca yaprak kımıldamayan bozkırda,
bir rüzgâr özlemi, bir toprak kokusu
yağmurdan sonra tükenen soluğumda.
Gecenin karanlığı inmeden
sulara, uzak sulara.**

"Cevat Çapan, bana göre her şeyden önce bir şairdir. Fakat daha önce de söyledik; o, aynı zamanda, şiirle anlaşılan bir dünya fikrinin zenginliğini, değerini kavramış, çalışkan, titiz, donanımlı bir çevirmendir. Nitekim, onun özenli çabasıyla Türkçeye kazandırılmış yabancı şiirlerin anlam dünyası, şairinin amaçladığından uzakta bir yere düşmez, asla.

Çeviri dünyasında şiir çevirisi, en problemlili alanı oluşturur. Çünkü şiir dille kurulur ve şairin şiiri kurduğu dilin tüm dilbilgisel olanaklarından yararlanması sayesinde hayat bulur. Sözcüklerde, fiil çekimlerinde bilinçli değişikliklere, konuşma dilini taklit eden sessel düzenlemelere, okurun zihninde yeniden anlamlandırılacak veya ilk kez yer bulacak evrensel olmayan imgeler ya-

ratmaya girişebilir şairler. Kültürel algıya koşut duygusal detay ve göndermelere, yerel yazınsal ve estetik gelenek ve göreneklere uygun eğretilime, uyak, aliterasyon gibi söz sanatlarına başvurabilirler. Çevirmekte olduğu şiiri kayıplarla değersizleştirmeyi göze alamayan çevirmenler, uzun arayışlarla yorulacakları bir çabayı göze alabilecek denli tutkunu olmalıdırlar şiirin. Çapan böyle bir çevirmendir. Aşağıdaki kısacık şiir Emily Dickinson'a aittir ve şiirin özünde olduğu kadar çeviride de yalınlığın güzelliğinin bir örneğidir:

**"Bir çanak, bir taç yaprağı ve bir diken
Sıradan bir yaz sabahında
Bir şişe çiy, bir iki arı
Bir esinti, bir kıpırtı ağaçlarda
İşte bir gülüm ben."**

Yıllar önce Çapan İspanya'ya, çeviri konulu bir toplantıya davet edilir, sunumunda şiir çevirisi için yakalanması şart olan dil ve ruh birliğini yine sanatın, yine müziğin edimi yoluyla dile getirir. Seyahatin hemen öncesinde oğlu kendisine Türk Musikisi ile Flamenkoyu bir araya getiren özel bir albüm dinletmiştir. 94 yılında yayımlanan albümün ismi, L'Orient de L'Occident'dir. L'Orient de L'Occident, Türk ve İspanyol sanatçılardan oluşan karma bir grubun İstanbul festivalindeki konserlerinin stüdyo kaydıdır aslında (1995 - Topkapı Müzik). Gazelhan Yusuf Bilgin (Gebzeli) ve Flamenko şarkıcısı Enrique el Extremeño, bu albümde yaptıkları vokallerle yer alırlar. Kudsi Ergüner ney, Mehmet Emin Bitmez ud, Salvador Gutiérrez ve Pedro Soler ise gitar çalarlar. Ana temi, büyük düşünür Muhyiddin İbn-i Arabi'nin 13. yüzyılda Endülüs'ten Anadolu'ya yaptığı bir yolculuktur.

Albümde Gebzeli ve El Extremeño'nun olağanüstü uyumunu ortaya koyan El Sol del Amor (Aşkın Güneşi) isimli bir düet vardır. İki sanatçı, farklı dillere, kültürlerle sahip olmalarına rağmen, müziklerine iç dünyalarındaki benzer duyumsamalarını yansıttıkları için, dinleyiciler üzerinde müthiş bir etki yaratırlar. Çapan, sunumuna başlamadan önce katılımcı olan çevirmenlere bu parçayı dinletir ve böylesi bir 'bir'liği, şiir çevirisinde de ulaşılmak üzere

hedeflenmesi gereken çabanın doruğu olarak sunar. Hiçbir enstrümanın dahil olmadığı eserde, sadece Gebzeli ve Extremeño'nun uyumlu seslerinin çağırıldığı duygular titreşir ki şiir, çağırışımı zengin imgeler kadar sesle de kurulan bir dalıdır sanatın ve saf bir duyma haline, bir çeşit vecde davet eder alımlayanını. En çağdaş söylemlerden en kadimlerine değin, şiirin konu edindiği her neyse, işte tam da bu iki sesin uyumunun bizde tetiklediği, kültür ve dilden bağımsız büyülenme haline çeviride de erişmek Çapan'ın ereğidir.

Bunlarla kalmaz. Cevat Çapan, oyunculuktan yazarlığa geniş bir alanda yapıtlar vermiş ender rastlanan bir sanatçıdır. Cambridge'in ardından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, Boğaziçi, Anadolu ve Marmara Üniversiteleri'nde, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde (o zamanlar akademi) öğretim görevliliği yapmıştır. Çapan Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde (şimdi MSGSÜ) Görüntü Sanatları bölümü hocasıdır. Dersleri 1996'ya kadar sürer. 16 yıl boyunca İngiliz Edebiyatı, Dünya Tiyatrosu, Shakespeare dersleri okutur. Yeditepe Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kuran da yine odur.

Yukarıda bahsi geçen süreçte, tiyatro da onu özel bir şekilde meşgul eder. Çünkü şiirin saf sunumunu gerçekleştiren insan, sesi ve jestleriyle kendini öylesine dışa vurur ki, seslenişini dramatik bir yapıya kavuşturur. Bu da şiirle tiyatronun ilksel bağları olduğunu hatırlatmalıdır bizlere. Kısacası Çapan'ın tiyatro sevdasına gitmek için onun şairliği eşik olur. Üniversitelerdeki kimi zaman kadrolu kimi zaman kontratlı eğitimcilik serüveni sırasında ders verdiği bölümlerin tiyatro ile bir ilgisi muhakkak bulunur. İlk büyüleniş "Atinalı Timon" seyrine rastlar. Şehir Tiyatroları'ndaki oyunları hiç kaçırmaz. Robert Kolej'in tiyatro kulübünün etkinliklerini izler, bazılarında yer alır. Yolu bu kulüpten geçmiş Haldun Dormen, Genco Erkal gibi sanatçıların özel tiyatrolarında sahneledikleri güzel ve yenilikçi işleri takip eder. Tepebaşı Dram ve Komedi tiyatrolarının müdavimi olduğu da hakkında bilinenler arasındadır. O sıralarda İstanbul ve diğer illerde üst üste kaliteli tiyatrolar açılır; Arena Tiyatrosu, Ankara Sanat Tiyatrosu gibi. Geç de olsa Türkiye tiyatroyla içli-dışlı olma yolunda ilerler. Çapan Türkiye'nin önünde ve yanında bu ilerlemenin destekçisi olur.

Çapan'a göre Türk Tiyatrosu'nda Muhsin Ertuğrul'un yeri özellikle önemlidir. Bilinçli bir repertuvar seçimi ile seyircisini yetiştiren tiyatro olgusu Türkiye'ye Ertuğrul'un getirisiidir. Muhsin Bey, her yeni sezonu Shakespeare'in "Kral Lear", "Othello", "Fırtına" gibi bir oyunuyla açma geleneği oluşturmuştur. İnsanın düşünen, ekonomik... ve aynı zamanda oynayan bir varlık olduğunu hatırlatan Çapan, tiyatronun insanın bu özelliğini dışarı vurmasında önemli bir imkân oluşturduğunu vurgular. Tiyatro, kendini gerçekleştiren insanın oyunudur.

Çapan, "İrlanda Tiyatrosunda Gerçekçilik", "Değişen Tiyatro" gibi tiyatro konulu kitaplar da yazar. Savaş ve Barış gibi kült yapıtların tiyatro uyarlamalarını Türkçeye kazandırır. İngiliz tiyatrosunun yenilikçi yazarlarından Wesker'in "Kökler" isimli oyunu gibi bir çok oyunu da dilimize çevirir. Cambridge'de olduğu sürece de tiyatro hep hayatındadır. Daha ilk yıl

John Whiting'in "Yürüyüş Türküsü" (Marching Song) adlı eserini seyreder. Seyreder seyretmez de çevirmeyi kafasına koyar. Ancak oyunu çevirip göndermesinin ertesinde o zamanki Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü Muhsin Ertuğrul, görevinden alınır ve bu güzel oyun da Devlet Tiyatrosu'nun gösterim listesine bir türlü giremez, arşivlerinde kalır.

Çapan, Darıca'da geçen çocukluk yılları sırasında gölge oyunuyla tanışmıştır. Lise yıllarında bazı geceler arkadaşları için Karagöz oynattığı, 1972-1973 yılları arasında Nurettin Sevin'in açtığı Karagöz kurslarına katıldığı da hakkındaki bilgiler arasındadır. Üstelik Cevat Çapan sadece seyirci değildir. Oyunculuk da yapar. Buna döneceğiz. Sinemaya da tutkuyla bağlıdır sanatçı. 1956'daki mezuniyeti ardından İngiltere'deki kalış süresini uzatır. Bir yıl boyunca BBC'nin Türkçe servisinde çalışır. Bu süreçte İngiliz sinemasını sarsan "Özgür Sinema" hareketine tanıklık eder. "Hiroşima Sevgilim" isimli filmin senaryosunu çevirir. Sinema üzerine de yazar ve düşünür.

"Doğal Tarih", "Sevda Yaratan", "Ne Güzel Yolculuktu Aklımdan Çıkamaz", 2008 yılında Altın Portakal Şiir Ödülü'nü alan "Bana Düşlerini Anlat", daha sonra "Ara Sıcak", "Destansı Öykü", "Umarsız Penelope", Odysseus Elitis'ten "Çılgın Nar Ağacı" bu verimli sanatçının çeşitli alanlardaki yapıtlarından bazılarıdır.

Çapan, çeşitli antolojiler hazırlar. Cumhuriyet Kitap Eki'ndeki "Şiir Atlası" köşesini yazar. Ayrıca yedi ciltlik bir "Şiir Atlası" yayımlar. Çapan, atlasın "Nasrettin Hoca'nın göle maya çalması" gibi bir girişim olduğunu söyler. Değişik dillere hâkim çevirmenlerin imece usulü katkılarıyla şiirin dünyasını kuşatmayı hedefler... Örneğin bütün Afrika şiiri Sinoplu bir öğretmen olan İlyas Tunç tarafından çevrilir. Çapan ve Tunç bu çaba vesilesiyle tanışır. Amaç hep dünya şiirini (edebiyatını) tanımak ve tanıtmaktır.

Cevat Çapan, Antalya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı tarafından düzenlenen Edebiyat Söyleşileri sırasında, edebiyatın hayatı çok kısa sürede öğreten en etkili araç olduğunu söyler ve ekler: "Belki de en güzel yaptığımız şeylerden biri hayatı anlamaya çalışmak ve anlayışlı olabilmek. Bu anlayışı en iyi edebiyat verir."

Çapan, İstanbul'a döndüğünde beyazperdede de rol almış çok yönlü bir sanatçıdır ("Denize İnlen Sokak"). TRT'nin Mimar Sinan belgeselinde Taşlıcalı Yahya'yı oynamıştır. "Kurtuluş" ve "Kuruluş", yerli dizi "Süper Baba", Yavuz Turgul'un "Gölge Oyunu" ve "Eşkya" adlı filmleri rol aldığı yapımlar arasındadır. Sanatçı belgesel (Ege ve Akdeniz'deki Eski Yunan ve Roma tiyatrolarıyla ilgili) senaryosu da yazar: "Bir Sahnedir Dünya" gibi.

Çok yönlülük "sözde" değildir onda, verimle kanıtlanır. Çapan fotoğraf makinesini ve amatör kamerasını sever, bunlarla şimdi bizim için çok değerli olan tanıklıklar da yapar. Bu tanıklıklardan en heyecan verici olanı Halikarnas Balıkçısı ile ilgilidir. 1962 yılında Mavi Yolcular Azra Erhat, Güngör Dilmen, Füreyya Koral, Sabahattin Eyüboğlu, Sabahattin Batur, Sina Kabağağaç ve o sıralarda yirmili yaşlarının sonunda olan genç Çapan, Balıkçının rehberliğinde Bodrum koylarının berrak mavi sularına karışır. Balıkçının "Nur içinde yatılmaz, nur içinde yaşanır" dediği güzel doğanın

içinde geçirilen 62 senesi mavi yolculuğu anısı, Çapan sayesinde yaşatılır. Paul McMillen ile bir yayınevi kurup (İyi Şeyler Yayıncılık / 90'lar) bizlere pek çok güzel yapıt kazandırdığını da unutmayalım.

Cevat Çapan! Değerli bir entelektüel, enerjisi hiç sönümlenmeyen bir sanatçı. Kendi adıma çağdaşı olmaktan gururluyum. Sanatların en geniş yelpazesıyla rafine ettiği kültürel ve estetik algısıyla yapıtlarını ve hayatını bir atlas gibi uzatıyor kucağımıza. Çok renkli bir dünyanın eşiğindeyiz. Fakat elbette yola çıkıp çıkmamak bizim kararımız.

Çeviri dünyasında şiir çevirisi, en problemli alanı oluşturur. Çünkü şiir dille kurulur ve şairin şiiri kurduğu dilin tüm dilbilgisel olanaklarından yararlanması sayesinde hayat bulur.

DÖNÜŞ (Cevat Çapan)

Yıllar sonra
odanın kapısını açınca
senin yerine
arkası dönük iki kadın görüyorum
yaşları belirsiz
biri kollarını balkonun korkuluğuna dayamış
öbürü kapının pervazına yaslanmış
uzanıp giden ovaya bakıyorlar
akşam serinliğinde.
Bakışlarının ucunda
mor dağlar yükseliyor
ve inen davarın
çan sesleri duyuluyor uzaktan.
Kapıyı aralık bırakıp
alacakaranlıkta
dağın doruğuna tırmanıyorum
yorgun atımın yedeğinde.

ASKER (Cevat Çapan)

Uykusuz geceler bunlar
dağ başlarında, nöbette.
Uzakta, çok uzakta,
tek tük ışıklarını seçtiğin şehir
sokaklarında kısık sesle
şarkılar söylediğin.

BİR ÇELENK (Yannis Ritsos, Çev: Cevat Çapan)

Yapraklarla gizlenmişti yüzün.
Birer birer kopardım yaprakları sana yaklaşmak için.
Son yaprağı kopardığımda, sen gitmiştin. Sonra
bir çelenk ördüm kopan yapraklardan. Kimsem yoktu
verebileceğim. Ben de çelengi alnıma yerleştirdim.

IŞIĞIN ÖRÜMCEK AĞI (Osip Mandelstam, Çeviri: Cevat ÇAPAN)

Işığın örümcek ağı içindeyim şimdi.
İnsanlar saçlarının bütün gölgeleriyle
ışığa, soluk mavi havaya, ekmeğe
ve Elbruz'un doruğundaki kara hasretler.
Ve kimseler yok bana yol gösterecek.
Tek başıma neyi arayabilirim?
Gözyaşı döken bu parlak taşlar
bizim dağlardan değil.
İnsanlar kendi gizleri olacak
ve onları sonsuza dek uyanık tutup
soluğunun parlak saçlı dalgasında yıkayacak
şiire hasretler.

EY ZAMAN KUŞU (Cevat Çapan)

Hangi yöne uçsan kırık kanatlarınla,
bil ki ardındayız biz de o yaralı geyikle.
Birkaç kişi, yaprakları sararmış
eski kitapların içinden.
Her şey ezberimizde
lanetlilerin lanetlediği ölümsüz metinlerden.
Sızan ışığın alacaaydınlığında,
unutulmuş hücrelerin yosunlu duvarlarına
hem düşlerimin haziran güneşi yansıyor,
hem de dışarda savrulan kar.

BİR ARDIÇKUŞU AKASYA AĞACINDA (Cevat Çapan)

O yaz,
bol bol roman okudum,
denize girdim kimsesiz kumsallarda;
rüzgârların, balıkların adlarını öğrendim.
Nice cümlelerin altlarını çizdim
kırmızı kalemimle.
Örneğin,
"Asker dolu bir tren tarihi değiştirebilir."
Sonra gene aynı kitaptan,
"Bir ardıçkuşu şakımaya başladı akasya ağacında."

Geceleri,
sararan otların üzerine uzanıp
bir açık hava sineması seyrettim
gökteki yıldızlardan
ve altını çizdiğim cümlelerle konuşturdu onları.
Uzaktan bir çağlayanın sesi karışıyordu
yıldızların mırıltılarına.
Gene de duyabiliyordum Adil Nuşiran'ın huzurunda
hayat denilen bu acılar denizinde
en acımasız dalganın ne olduğu konusunu tartışan
üç bilge kişiyi.
Odama çekilip yatmadan önce,
tarihi değiştirebilecek asker dolu o trenin
hızla geçtiğini duydum,
sonra da
akasya ağacında şakımaya başlayan ardıçkuşunu.
Karşıda Midilli,
denizin ötesinde, sessiz.
Bu sessizlik sanki
o sevdalı kadının
bin kulaklı geceye fırlattığı cıgılık
binlerce yıl önce.

BİR BAŞKA PENCEREDEN (Cevat Çapan)

O yanan yaz günleri,
kamaşmış koca bir cam göz deniz
ve hızla sararan bir karasevda:
Güz.

SESİM KARADA ÖLÜRSE (Rafael ALBERTI, Çeviri Cevat Çapan)

Sesim karada ölürse,
alın denize götürün,
kıyıda öylece bırakın.

Alın denize götürün,
ak bir savaş gemisine
sesimi kaptan yapın.
Süsleyin sesimi oy
nişanlarıyla gemicilerin:

yüreğimin üstüne demir
demirin üstüne yıldız
yıldızın üstüne rüzgâr
rüzgârın üstüne yelken!

YADSIMA (Yorgo Seferis, Çeviri: Cevat Çapan)

Bir güvercin gibi ak
o gizli kıyıda
susadık öğle üzeri:
ama tuzluydu sular.

Sarı kumların üstüne
adını yazdık onun,
ama bir rüzgâr esti denizden
ve silindi yazılar.

Nasıl bir ruh, bir yürek,
nasıl bir istek ve tutkuyla
yaşadık:yanılmışız!
Değiştirdik öyle yaşamayı.

ÖLÜM GELECEK VE SENİN GÖZLERİNLE BAKACAK (Cesare Pavese, Çeviri : Cevat Çapan)

Ölüm gelecek ve senin gözlerinle bakacak -
sabahtan akşama dek, uykusuz,
sağır, eski bir pişmanlık
ya da anlamsız bir ayıp gibi
ardını bırakmayan bu ölüm.
Bir boş söz, bir kesik cıgılık,
bir sessizlik olacak gözlerin:
Böyle görünür her sabah
yalnız senin üzerinde
kıvrımlar yansıtırken aynada.
Hangi gün, ey sevgili umut,
bizler de öğreneceğiz senin
yaşam olduğunu, hiçlik olduğunu.

Herkese bir bakışı var ölümün.
Ölüm gelecek ve senin gözlerinle bakacak.
Bir ayıba son verir gibi olacak,
belirmesini görür gibi
aynada ölü bir yüzün,
dinler gibi dudakları kapalı bir ağzı.
O derin burgaca ineceğiz sessizce.

WITTGENSTEIN (Cevat Çapan)

İçimin içime sığmaması
Canevimde çırpınan
Küçük bir kuş
Olmasından mıdır aklın?

Kent Kovanları

Yazı ve Fotoğraf: Şule Gönülsüz

Buckingham Sarayı, Tate Modern, New York Ritz-Carlton Hotel, Harvard Üniversitesi, Beyaz Saray, Düsseldorf Uluslararası Havalimanı, Notre Dame Katedrali ile çeşitli kentlerdeki teraslarda, balkonlarda, bahçelerde arı kovanları olduğunu biliyor muydunuz? Şehir içinde kovan olur mu demeyin, oluyor hem de bin yıllardır...

Sanayileşme ve modernleşme öncesinde kentler de tarımsal üretim alanlarıydı ve insanlar kendi yiyeceklerinin önemli bölümünü kendileri yetiştiriyordu. Dolayısıyla hayvancılık ve arıcılık da yaygın uğraşlardı. Modernleşme modasıyla insanlar yerel üretimi bırakıp yiyeceklerinin neredeyse tamamını kırsal alanlardan ve son 50 yıldır da şirketlerin işlettiği çiftliklerden temin etmeye başladılar. Şehir içinde tarım yapanlar, hayvan yetiştirenler hakir görülmeye ve doğrudan “köylü” sıfatıyla anılmaya başlandı. Modernleşmek neredeyse her şeyi marketten almak ve hazır mamul tüketmekle aynı anlama gelir oldu.

İnsan türü Amerika’yı yeniden keşfetmeyi sever. Bir dönem birileri anne sütü yerine, süt tozu ve mama tüketimini empoze ederken artık yeniden anne sütünün öneminden bahsediliyor. Kentlerde zirai üretim, bahçeler, bostanların artması yönünde de olumlu bir eğilim var. Özellikle 2000’lerin başında arı nüfusunun hızla azalması üzerine başta Paris, New York, Londra

olmak üzere kentlerde de arıcılığa ilgi artmaya başladı. Hatta moda oldu.

Albert Einstein “Arılar yeryüzünden kaybolursa insanın yalnızca dört yıl ömrü kalır” demişti. Einstein’ın bu endişesinde ne kadar haklı olduğu yakın bir zaman önce anlaşıldı. Bitkilerde meyve ve tohumun oluşabilmesi için tozlaşma ve döllenmenin gerçekleşmesi gerekir. Çiçekli bir bitkide döllenme polenlerin dişi organa ulaşmasıyla olur, buna tozlaşma denir. Tozlaşma böcekler, rüzgâr, diğer hayvanlar ve yağmurla olabilir. Bunlar içinde en etkili arılardır. Arılar bir çiçekten diğerine uçarken polenleri (çiçek tozları) taşıyarak bitkilerin yüzde 80’inden fazlasının tozlaşmasında aktif rol oynarlar. Bu yüzden şöyle diyebiliriz, arılar olmazsa insan hayatı tehlikeye girebilir. 2006’dan beri arı nüfusunda hızlı bir düşüş gözleniyor. Son 10 yılda özellikle Amerika ve Avrupa, arı kolonilerinin yaklaşık yüzde 30’unu kaybetti. Telefonlardan yayılan radyoaktif dalgalar, GDO, iklim değişikliği ve tarımsal ilaç kullanımının yanı sıra koloni göçerten hastalığı (CDD-colony collapse disorder) yüzünden arı popülasyonu azalmaya başladı.

Arılar pestisit denilen tarım zararlılarına karşı kullanılan kimyasal ilaçların etkisinden kurtulmak için bir protein üretirler ama bu hastalığa sebep olan virüs, pestisite karşı koymayı sağlayan genleri kullanmalarını önüyor. Bu yüzden arıların sayısı azalıyor. Özellikle gelişmiş ülkelerde kentlerde yaşayan çevreye duyarlı insanlar bu gidişe dur demek için arıcılığa başladı.

Paris kent arıcılığının başkenti sayılıyor. Champs-Elysees Bulvarı boyunca uzanan binaların çatı katlarında arı kovanlarının sayısı her geçen gün artıyor. 1800'lerin sonundan beri arı kovanları bulunan Lüksemburg Bahçesi (Jardin du Luxembourg) ile birlikte çok sayıda parka sahip olan Paris'te insanlar kendi bahçelerinde, balkonlarında, hatta tarihi binaların çatılarında arıcılık yapıyorlar. Notre Dame Katedrali, Opera Garnier, Grand Palais (Büyük Saray) ve Ulusal Meclis arı kovani barındıran meşhur binalardan sadece birkaçı. Çok sayıda birlik, kurs ve dernekte Parisliler arıcılık öğreniyor. Paris Arıcılık Derneği'nden Guillaume Charlot şehir içindeki bir kovandan 50 kg bal alınabildiğini, oysa kırsal kesimde en fazla 30 kg bal alındığını söylüyor. Kentli arıların bu kadar üretken olmasının üç sebebi var: birincisi Paris'te 10 yıldan fazla süredir böcek ilacı kullanılmıyor, ikincisi kırsal yerlere göre şehir ortamının 2-3 derece daha sıcak olması arıların erken üremelerini sağlıyor ve son olarak bitki çeşitliliğinin fazla olması geliyor. Kırsal alanlarda büyük ölçekli tarım yapılmasına ve kırsal olmasına karşın ürün çeşitliliği kente göre daha az. Oysa kentlerde her mevsim çeşitli bitki ve çiçekler yetişiyor.

İstanbul'da beton deryasında yüzmeme karşın şöyle bir düşününce kentimizde ne kadar çeşitli meyve ağacı ve çiçek olduğunu fark edebiliriz. Mart ayında mimozalar açar, sonra sırasıyla mor sal-kımlar, at kestaneleri, erguvanlar, akasyalar, hanımelleri, leylaklar, güller, manolyalar, ıhlamurlar, sayıları azalsa da değişik meyve ağaçları ve onların çiçekleri, çam ağaçları ve daha pek çok çeşit...

Belediyeler parklara neredeyse her ay yeni çiçekler eker. Balkonları kapatıp oda yapma salgını olsa da hâlâ çiçek seven, eken, bakan, paylaşan insanlar var. Yani kentlerdeki bitki çeşitliliği hiç azımsanmayacak boyutta ve arılar bu çeşitlilik içinde besin maddeleri olan polen ve nektar (bal özü) bulmak için çiçekten çiçeğe uçarlar. Bir kilo bal için beş milyondan fazla çiçeği ziyaret etmeleri gerekir.

20. yüzyılın başında Paris'te 1000'den fazla arı kovanının olduğu, II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu sayının 400'e düştüğü biliniyor. Savaş her alanda olduğu gibi arıcılıkta da yıkıma neden olmuştur.

ABD genelinde arı kolonilerinin sayısı altı milyonken II. Dünya Savaşı'ndan sonra 2.4 milyona düşmüştür. Geçtiğimiz yüzyılda arıcılık kırsal alanlarda devam eden önemli bir tarımsal faaliyet olmuştur.

Arılar ekonomik açıdan en değerli böceklerdir ve tarımsal üretime yılda 15 milyar dolardan fazla katkı sağladığı tahmin edilmektedir. Arılar olmasaydı çilek, zeytin, fıstık, badem, elma, havuç, brokoli, domates ve başka yüzlerce çeşit yiyeceğimiz olmazdı. Yaşamamız için bu kadar faydası olan bir canlıyı koruyup kollamak hepimizin görevidir. Bu bilinçle, ekonomik fayda için, hobi olarak ya da tüm bu

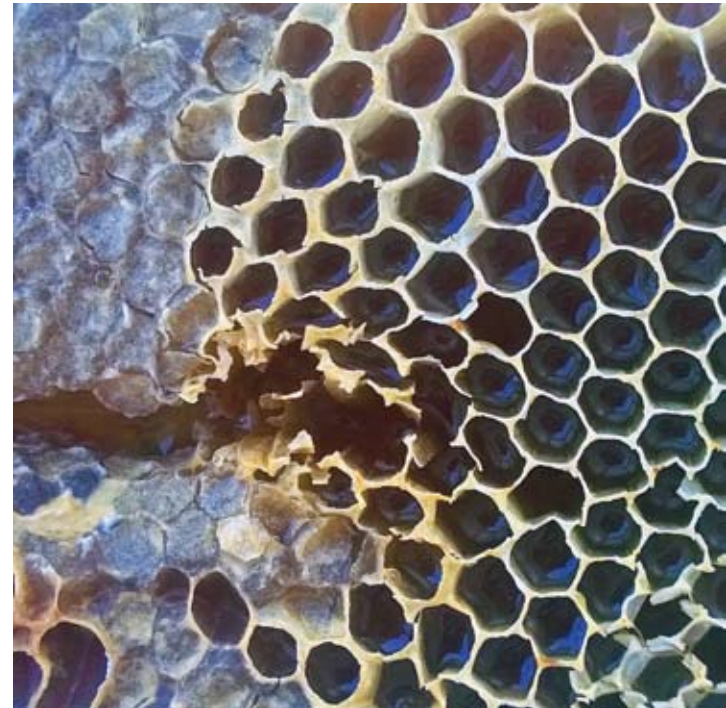
Albert Einstein: "Arılar yeryüzünden kaybolursa insanın sadece dört yıl ömrü kalır"

Eiffel Kulesi'ni gören şık teraslı bir otel ya da dünyaca ünlü meşhur bir restoran kendi balını üretiyor, işletmesinde kullanıp satabiliyor.

amaçlar doğrultusunda insanlar kentlerde de arıcılık yapıyorlar. Sadece Londra'da 2008-2013 arası arı kovanlarının sayısı 1600'den 3500'e çıkmıştır. Berlin'de 2011'de yaklaşık 500 arıcı yılda 150 tondan fazla bal üretmiştir. Son on yılda New York ve Londra'da kent kovanlarının sayısı ikiye katlanmıştır. Afrika'da Johannesburg'da, Asya'da Hong-Kong, Tokyo'da, Avustralya'da Sydney, Melbourne'da, Amerika'da Montreal, Toronto, New York, Chicago'da, Avrupa'da Paris, Londra, Berlin başta olmak üzere dünyanın dört bir yanında kentlerde arıcılık yapılmaktadır.

Sadece bireyler değil beş yıldızlı oteller ve ünlü restoranlar da çatılarına arı kovanları yerleştiriyorlar. Eiffel Kulesi'ni gören şık teraslı bir otel ya da dünyaca ünlü meşhur bir restoran kendi balını üretiyor, işletmesinde kullanıp satabiliyor. Amerika ve Avrupa'da o kadar popüler oldu ki bazılarının göre arıların geleceği kent arıcılığının gelişmesine bağlı. Şehir içinde hava kirliliği olmasına karşın arıların ömrü bu kirlilikten etkilenecek kadar uzun değil. Oysa kırsal alanlarda organik tarım hâlâ çok küçük ölçekte yapıldığından ve pestisitler yaygın olarak kullanıldığından arılar bundan

Paris kent arıcılığının başkenti sayılıyor. Champs-Elysees Bulvarı boyunca uzanan binaların çatı katlarında arı kovanlarının sayısı her geçen gün artıyor.

olumsuz olarak etkileniyor ve sayıları azalıyor. Kentlerdeki akrabaları ise hem kırdaki kadar pestisit kullanılmadığından hem de bitki çeşitliliği sayesinde daha uzun ömürlü ve üretken oluyorlar.

Arıların saldırgan olduğu yönünde yanlış bir düşünce var, oysaki tehdit altında olmadıkları sürece kimseyi sokmazlar. Değişik ülkelerde ve kentlerde arıcılıkla ilgili farklı yasalar uygulanıyor. Örneğin New York'ta kentlerde arıcılık 2010'a kadar yasaktı, şimdi ise kent kovanlarının en yoğun olduğu yerlerden biri.

Türkiye'de arı kovanlarının hastane, cami, okul gibi yerlerden en az 200 m. uzakta olması gereklidir. Paris'te ise arı yetiştiriciliği için okul ve hastanelerden 25 m. uzaklıkta olması ve ilgili resmi kurumlara kaydolmak yeterli.

İstanbul'da Beykoz'da, E5 yanında belki arı kovanları görmüşsünüzdür. Avrupa'daki kadar olmasa da İstanbul, Bursa ve birkaç kentimizde daha arı yetiştiricilerinin sayısı artıyor. Yeryüzü Derneği 2015 ilkbaharında "Kent Kovanları" adıyla bir projeye başladı. İlk teorik eğitimden sonra Kuzguncuk Bostanı'nda uygulamalı kovan incelemesi yapıldı. Bu yıl pilot proje olmasına karşın şimdiden kent kovanlarını kuran ve arıcılığa başlayanlar var.

Bal arıları doğru çiçeği bulmak için beş km. kadar uzağa gidebiliyor. Öte yandan insanlar fosil yakıt tüketerek kilometrelerce uzaktan getirilmiş balları tüketiyorlar. Yerel üretim ve hatta kentlerde arıcılığın yaygınlaşmasıyla hem karbon ayak izimizi büyütmez hem de bitki çeşitliliği sayesinde daha lezzetli ballar yeriz.

Bitkilerin devamı için arılara gerek olduğundan onları yaşatıp çoğaltmak hepimizin görevi. Kent kovanlarımızı oluşturabiliriz. En azından balkonumuza, bahçemize meyve ağaçları, sebzeler, çiçekler ile adaçayı, kekik, ıhlamur gibi arıların sevdiği bitki türlerini ekebiliriz. Kent bahçelerimizde zararlı böceklerle karşı kimyasal ilaçlar değil doğal ilaç ve yöntemler kullanabiliriz.

Sivrisinek ve başka böceklerle karşı ilaçlamaların en azından arıların kovanlarına döndükleri saatlerde yani geceleri yapılması için belediyeleri uyarabiliriz. Çoğu zaman olduğu gibi "ben tek başına ne yapabilirim?" demeden domino etkisiyle, yaşadığımız yeri, dünyamızı daha yaşanacak hale getirebiliriz.

Kent Kovanları hakkında ilginç videolar:

Beyaz Saray'daki kovanlar: <https://www.whitehouse.gov/interactive-tour/bee-hive>

Bütün Arılar Ölürsa Ne olur? : <https://www.youtube.com/watch?v=VcZljTerHN4>

San Francisco'daki kent arıcıları: <https://www.youtube.com/watch?v=EakhZivX52o>

Kaynaklar:

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/08/100817_paris_bee-keeping.shtml

http://e360.yale.edu/feature/urban_beekeeping_berlin_brings_bees_back_to_the_city/2439/

<http://www.fao.org/forestry/64431/en/>

<http://naturalgarden.org/urban-beekeeping/>

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/08/090825_honeybees

<http://www.telegraph.co.uk/news/earth/wildlife/11600059/Middle-class-urban-beekeepers-blamed-for-town-centre-swarms.html>

Dersimiz Hayat Bilgisi Eğlence En Birincisi...

Yazı: Ayşe Kilimci

Coşup eğlendik sandık, aslında dersler aldık. Kültür denen çıkında ne varsa çoğu eğlenme hevesinden. Destan, masal, halk hikâyesi, bilmece bulmaca, fıkra tekerleme, hadi bunlar dil üstünde kaydırmaca, gönül süslemece, ya dansa, oyuna, şarkı türküye ne demeli? Koy çıkına...

Sanırsın eğlenmek, mektebe gitmek. Geleneği, göreneği, inanmayı, dayanışmayı, güzel söylemeyi, coşup oynamayı, hayat bilgisi denen dersi orada öğrenmiyor muyuz? Arkadaşının seni ele verdiği gibi, nasıl eğlendiğimiz de bizi söylüyor, en aşikâre yanımızdan en saklı yanımıza kadar ... Ciddiye alınmasa da en ciddi konu değil mi, eğlenmek?

Parasal, siyasal, sosyal, duygusal, kültürel, bütün işlevler bir arada, buyurunuz eğlenceye, sefaya, hem çalıp hem oynarken, bin şey ima'ya... Farklı alanların da çıkar sağladığı, ortak bir havuz, hatta iç deniz, eğlence

sektörü. Balığı da bol, alığı da, dalgası da kazancı da, ders alması, çıkarsaması size kalmış, hangi zamanda hangi mahal-
lenin eğlencesine yazıldığınıza kalmış... Ama aklımıza ilk ge-
len saçmak savurmak, zamanı tüketmek, asıl işi ötelemek geliyor, değil oysa... Belki Dedem Korkut'un toy düğün anlatmasından, belki eğlence-
nin bu olduğu sanıldığından, Bayındır Han tepeleme et yığdırıp, göl gibi kırmızı sunup, yedi gün yedi gece yedirip içirdiğinden.

Sektör, böyle dediğim hoşgö-
rüle, artık her konu gibi eğlen-
cenin de sektörü var, getirisi büyük, katılımcısı çok olan, toplumun tümüne hizmet sunuyor, bambaşka kişiler bu hizmeti birey yahut topluca alımla ediniyor. Çocuk için ya-
ratılan eğlenmeler hedef çocuk gibi görünse de, ona eşlik eden ebeveyni de içine alıyor (yazık ki artık ne mahalleler kaldı, ne yarışmasız, ötekileri tepeleme-
den, birincilik peşinde koşma-
dan topluca oynanan, yaratıcı

temelde şekillenmiş çocuk oyunları...) Çocuk dense de kurgulanan, sunulan yani satılan eğlence biçimi yetişkinlerin de katılımını yani daha çok harcamayı hedefliyor. Eğlenmek deyip geçmeyelim, söyleniverdiği gibi yalın, hafif değil eğlenmek, çünkü eğlendirme ve eğlenceyi pazarlayan modadan yemeğe, içmekten sanata, basımdan, teknolojiye iletişime, politika ve teknolojiye, tarım, sanayi, ticaretten ulaşım, eğitime nice farklı alan kişisine hizmet sunma, tanıtıp satmayı hedefliyor...

Tekil olmuyor bu eğlenmek dediğin, kalabalıkla oluyor, açık alanda oluyor çokluk. Var elbet mevsim gereği kapalı mekân eğlenceleri de ama onlar küçük ölçekli. Hamamlar, hem kapalı mekân hem damat, gelin, loğusa, asker, sünnet, barış, yas, Ramazan, kırk hamamı gerekçesiyle cümbürcemaat gidilip yıkanılan, yenilip içilen, eğlenilen yerler, ünü dünyayı tutmuş, üstelik kültürümüzde hanidir varlar. Suyun kutsallığı, hayatında bir eşik atlayacak olana, yakınlarıyla birlikte artırır, çoğaltır, umulur ki akıllandırır. Eğlencesi cabası...

Tarım toplumunun, kentlinin, iş, aş, eş, dinsel, etnik, mevsimlik, resmi, atadan öteden gelen nice bayramı varken, bayram eğlencesiz olur mu? Olmaz... Ama hepsinin zamanı var, usulünce, töresince, yeni moda şekliyle de olsa, insanlık işine bayramı, bayrama eğlenceyi yoldaş edip, hem çalışmış, hem üretmiş, hem çalıp oynamış... Yoksa hayat nasıl geçer? Sosyal nice müşkül, bu toplumsal model içinde nasıl çözülür?

Boratav özel mevsimlik bayramlar (çoban bayramlar zinciri, koç, saya, döl gibi...), ikinci, meyveci, bağcı bayramları, göç bayramları diye bir dal yazmış, genel mevsimlik bayramlara bahar bayramını, nevruzu çiğdemi, gavur küfrü/kızıl yumurta diye Betnemi yazmış, Hidrellez'i unutmamış. Yaz-gün dönümü ile kış yarısı, yılbaşını da genel mevsimlik bayramların alt grubu eylemiş. (Boratav 1994, 211-212, alıntılanan: Doç. Nebi Özdemir/ Türk eğlence kültürü adlı çalışma, s.44-45)

Yeter mi hiç? Bize her gün bayram, daha bunun festivali var, kurtuluş günleri, önemli haftalar, panayırılar, şenlikler, fuarlar var. Ritüel kökenli eğlenceler var, temelinde bolluk, bereketin yer aldığı; Nevruz (21, 22, 23 Mart), Hidrellez (Mayısın ilk hafta sonu), Çömçe Gelin, Cigor (Şubatın ayın ilk görüldüğü gün başlayıp üç gün süren) Yumurta Bayramı, Kolada gecesi Cemal (sonbahar yahut buğday ekiminde), Tavuk gecesi, Boncuk gecesi (8 Aralık), Yoğurt bayramı (16-18 Mayıs) Nazari günü (14 Mayıs) Kışyarısı, Çiğdem eğlencesi, saya, Saya gezmesi (18 Ocak), Koçkatımı (28 Ağustos-12 Eylül) Mantuvar, Bahtiyar (Mayıs)Yılbaşı karşılaması, Büyük çile (21 Aralık-30 Ocak), Küçük çile, Ahır çarşamba, Yedd-i levin, Baca-baca (20 Mart), Baca pilavı, Yılbaşı, Eğrilce, Sıçancık, Kuzu günü, Bahar bayramı...

Geçiş dönemi eğlenceleri, sünnet, evlilik, doğum, askerlik, haccın gidişi dönüşü gibi bütün geçiş dönemlerinde mutlak eğlence düzenlenir. Olağandışı alışverişler bu eğlence türünde de harekete yol açar.

Her şaka biraz gerçek, her eğlenmek öğrenmek: Kırsalda yaz bitip ürün kalkınca evine dönen insanlar günler kısılp geceler uzayınca oyun çıkarma adıyla eğlence düzenleyerek, hem dinlenir, hem eğlenir. Erzurum köylerinde hâlâ oturma odalarında (akran grupların farklı odaları) sohbetle, eğlenceyle geçirdiğini, "Ahbaplık Geleneği" bağlamında delikanlıların komşu köy konukluğuna gittiğini, orta yaş kadın ve kızların eğlenme gereksinimini "Yığınak Geleneği" (nedensiz düzenlenen eğlence anlamında) ile giderdiğini vurgular, D. Düzgün (1999-13-18).Güzel giyinmek, farklı ortamda özel yemekler yiyip, değerli armağanlar almak, hayat boyu hatırlanacak anlar yaşamak isteyince bunun günümüz dünyasında bir bedeli olması kaçınılmazdır, sosyal bilimcilere göre de, hayatın mantığına göre de... Hele ki, yerelin kitleselleştiği günümüz dünyasında şenlikler ekonomik ve siyasi

Münif Fehim'in kaleminden mazide kalan geleneksel eğlencelerimiz: yukarıdan aşağıya Karagöz, Tuluat, Ortaoyunu

Haftasonları yer
bulunmayan Beyoğlu/
Nevizade

etkinlikler, göv-
de gösterileri
olup çıkmıştır.
Büyük kentler-
de at binmek,
tenis oynamak,

top oyunları, kano, yüzme, okçuluk, yürüyüş, jimnastik yapılabilen tesis-
ler kurulmuş, ortamlar yaratılmıştır. Partiler çeşitlenerek sürmektedir, ev,
okul, bahçe, disko, bar, meyhane mekânlarında... Evlilikler kır düğünü adı
altında sunum, fotoğrafı, servet gösterisiyle yapılır olmuştur. Okul bitirme
partileri, yıldönümü, bekârlığa, işe, mesleğe veda yahut falanca yılını kut-
lama partileri, elbet pahalıya patlamaktadır, şan olsun, namım yürüsün...

Eğlenmek, tamamen duygusal...Mı?

Olur mu hiç? Pamuk eller cebe sektörüdür, eğlendim demek. Hamamın-
dan sünnet ve düğüne, okul bitirmekten doğum yapmak, doğum günü
kutlamak, asker uğurlayıp karşılamaya, ev almaya, mürüvvet görmeye,
ürün kaldırmaya dek... Yemek içmek, daha doğrusu yedirip içirmek, baş-
lık, kız çeyizi, nişan ve düğün törenleri, ulaşım, görüntü kaydı, kiralık kır (!)
kesim kesilmesi, liste düzülmesi/alınması, ulaşım, ağırlama, konuk ikramı,
takılar, hediyeler, dansöz, saz takımı, sandalye, düğün salonu milyarlar söz
konusudur... Resmi günlerin kutlanması, mezuniyet törenleri, yalnızca
öğrenci cübbe/kep tedariki bile apayrı bir ekonomik sektör ve bel büken
para demek.

Memleket olmuş koca bir AVM...

Tüketim kültürünün dini imanı yok... Ülkeyi koca bir hipermarket yap-
mış, tüketim pompalanmakta yetmiyor bir de küreselleşme söğüşlüyor
insanları, kitle kültürü çıkmaz mührünü milletin üstüne vurmuş, Sanma-
yınız bol bolamaç günlerin marifeti, ekonomik krizlerde bu etkinlikler,
cümbürcemaat eğlenmeler çoğalıyor. Belki eğlenmek krizi önlemek
sanıldığından. Yeni yıl, analar babalar, sevgililer günü, doğum günü, ev-
lilik yıldönümü, kadınlar günü kutlamaları da ayrı bir ekonomik sektör
ve elbet kendine göre bir eğlenmek demek... Kitle iletişim araçları bu
kutlamaların vazgeçilmezliğini, bu alıp vermelerin şart olduğunu akıllara
gönüllere pompalarken, kaçarı göçeri yok, alınacak, yoksa borçlanıp gene
alınacak, sonra da eğlenilecek... Gelen aylarda ödenecek.

Kentlerin eğlence merkezleri, konser salonları, disko, meyhane, bar,

fitness center, otel
motel, pavyon, gazino,
kumarhane, lokanta
gibi, sektörün belli başlı
mekânları hem lüks nite-
likli hem her gece dolup

taşmalı... Amaç ve kitle ne olursa olsun, eğlenceye bu büyük yatırımı
yapanlar elbet misliyle geri kazanıyor.

Doç. Dr. N. Özdemir T. Eğlence Kültürü çalışmasının 316. sayfasında, bunu
şöyle özetliyor: "Yağlı güreşlerdeki ödüller (altın kemer, baş altı vb) ile şen-
lik ağalığının açık artırma yöntemiyle satışı: gençlik spor bakanlığı ödül
yönetmeliği doğrultusunda verilen altın, araba, ev gibi ödüller, at yarışı
ve horoz dövüşü ve benzerlerindeki müşterek bahisler, resim, şiir, müzik,
dans yarışmaları, güzellik yarışmaları, milyar liralık hasılatın ve naklen
yayın hakkının söz konusu olduğu futbol maçları, ödüllü âşık karşılaşma-
ları, en iyi ürün yetiştirme yarışmaları bu türden eğlencelerin ekonomik
cephesini ortaya koyan uygulamalardan birkaçıdır... Halk eğlencelerinin
ekonomik işlevli olanı hep bilinen kadın kabul günleri, altın ve dolar gün-
leri... Ekonomik dayanışmanın bir uygulaması olan bu günler, eğlencesiz,
yeme içmesiz ve söyleşmesiz olmaz, bu da sosyal terapi olduğu kadar
bütçe terapisi de demektir."

Var olan geleneksel gerekçeler tükenmese de, yenisini, bilinmeyenini,
merak uyandıran, bunu yaparken icatçısına kazandıran sonradan olma
gelenekleri de unutmamalı... Ayvalık Şeytan Sofrası örneğinde oldu-
ğu gibi... Yazın yolu buraya düşenler için otobüs seferleri düzenlenir,
günbatımını orada yapmak yazlıkçıların haccı gibidir. Park etmekten
ağaçlara çul çaput bağlamaya kadar her şey paradır, şeytan buna kıs kıs
güler ve insanların şeytanlıkta kendini aştığını düşünmeden edemez.
Şeytanın ayak bastığı denen yer kayalarda tek ve devasa bir ayak izidir,
yerlisi yabancıları turistler o oyuğa para atıp dilek tutar, belki paraları şey-
tan toplar, onlar gidince.

Aynı mantık ve aynı eller bir de Gelin Kayası icadetmiştir, buraya yakın,
köy sapağında bir yere. Sevdini alamayıp kendini yardan atan gelin
kız, ki delikanlı bizden, kız Rum, kocaman bir renkli fotoğrafıyla asılıdır
gelin güvey, kız yardan atıp da "kendini intihar edince" güvey yetiştirmiş,

kucaklamış, gelinlik son moda, o kadar kusur kadı kızında da olur, ses etmeyin artık; dandik tepeye, çakma şelalenin çekme su boruları da aradan sırtır. Olsun, ne gam, "hiciiran, aşk-ü sevda" ve gelsin paracıklar... Oracıkta bitiveren restaurantta acıya kadeh kaldırıp eğlenmekler...

Eğlence acısız olmaz, hele bizde kat'tiyen...

Dünya ölçeğinde düşünersek, eğlencenin getirisi en yüksek parasal alanlardan olduğunu görürüz. TV, bilgisayar, internet, elektronik oyunlar, sinemalar, "e" mühürlü her şey dünyanın en varıl şirket ve sektörleriyle kişilerini yaratmıştır. Yatırımcılar ve tüketiciler için tılsımlı bir dünyadır, eğlence ortamı, ister yereli, ister elektroniği, isterse kurmacası, yeni moda kır gezmesi denebilecek AVM gezmesi...

Çağımızın anayasası: Yalnızlığı Yönetme Sanatı

Ne diyor bilirkişiler, AVM'ler için? Yalnızlığı yönetme sanatının en işlevsel, en yararlı yöntemi... Artık sözlü yahut seyirlik eğlence, iletişim, bir arada olma çokluk AVM'ler büyük kentlerin, kalabilen birkaç meydanı, mahalle

gezilerinin yerini alan kent ve ülke içi, ülke dışı seyahat turları, kırsalın küçük ölçekli geleneksel eğlenceleri ardından kentleşmeyle gelen festival, şenlik, şölen, yarışma, fuarlarda gerçekleşiyor. Hatta kentlerin varoşlarında birbiri ardınca açılan "Taziye Yeri" tabelası taşıyan geniş mekânlar, yalnız taziye amaçlı olmayıp, bütün etnik gruplar için bir araya gelme, sosyal destek, ağıtta sağitta bir arada olma yerleri olarak, sosyalleşme ve toplumsal dayanışmaya hizmet ediyor.

Anakent ve ilçe belediyeleri hem kendi siyasi kimliklerini hem Osmanlı dönemi eğlence ve kutlamalarını yapay bir sunumla yaşatırken, yeniden canlandırma gayretine girerken, ücretsiz ve sunumu bol ve renkli olan bu gösteriler halkın ilgi ve beğenisini kazanmakta. Belki müzik, dans, katılım, coşku konularında acemilik çekilse de, çala çala bir havaya dönmekte, kent halkı. İnsan sözlü sözsüz iletişim yolunu, bilgi edinme ve eğlenme fırsatını topluca bulunduğu yerde ve çokluk eğlence ortamında yakalar. Aynı ortamlarda edinir, yineler, öğrenir. Eğlenme mekânı, ortamı bilerek yahut farkında olmadan (taklitle, tekrar yaşayıp yaşatarak) öğrenmenin de mekânıdır. Yaren toplantıları ve yazılı olsun olmasın bu tür toplantıların kuralları, yasalar kadar bağlayıcıdır. Kahve/kıraathaneler, hamamlar, sünnet ve evlilik düğün törenleri, gençlerin eğlenerek biçimlendiği, bilinçlendirildiği toplantılar, birleştirici, eğitici, dönüştürücü yerler olduğu gibi, kültürel kalıtın sürdürülmesi için gerekli fikri tohumların, sözlü iletişimle, yaşayarak, yekdiğeriyle, ama, eğlence şemsiyesi altında atıldığı, böylelikle birleştiren, sosyal bağı güçlendiren önemli sosyal merkezlerdir. Kentlerde pıtrak gibi çoğalan dernekler, sosyal amaç kadar, hemşehrilik ve dayanışma bilincine yaslanarak eğlenmeyi de amaçlarken, düğün dernek

deyimimizi de haklı çıkarmaktadır. Kırsalın eğlencelerinde delikanlıbaşı, yarenbaşı, sağdıç, yiğitbaşı, rehber, peyk, meydancı, delil, oyun çavuşu, oyun başı, öncü, elebaşı, reis, efe adlarıyla yerel eğlendiriciler liderlik ve coşku damarlarının enerjisini kalabalıkla paylaşmakta, atmaktadır, hem bu yönüyle hem grup terapisi yönüyle eğlence toplumun emniyet sübabı, toplumsal barışın sürdürücüsü de olmaktadır. Birey küçük ölçekli toplum üyesi ise, eğlenceyle mutluluk duymakta, kent ölçeğinde ve gurbette ise, ait olma, yalnız olmadığını bilme duygusuyla güç ve güven kazanmaktadır.

Zilleri takıyoruz, döktürüyoruz:

Sohbet, sözlü edebiyatın türleri, oyunlar, canlandırmalar, toplu dramalar kişide hem psikolojik

hem bedensel rahatlık, arınma, mutluluk duygusu uyandırırken, medikal olmayan bir iyileştirmenin yöntemleri olarak fizyolojik ve ruhsal sağlık, iyilik hali getirir. Öylesine ki, davullu zurnalı, halaylı, manili eğlenme kadar, Hıdrellez'in ateşli, martaval çömlekli, su destekli geleneksel kutlama/karşılama/umucu törenleri bile, Edremit Tahtakuşlar Köyü ahalisinin Hıdrellez şenliğini mezarlıkta ölmüşleriyle yapması, dans ateş ve şarkı değilse de en süslü giysileri taşıyarak, mezar üstlerine çiçek döküp, mezar dibinde sofraya açarak, yerlisi yabancı herkese hem de pek çok kere kahve sunumu yaparak, ölü diri kardeşliği kadar, dayanışmalı olarak güleç yüzle yaparak, daha üst boyuta taşımaktadırlar. Geleneksel kültürün aktarılma ve yaşatılma, zenginleştirilme işlevi, kültürel kimliğin hatırlanması, tekraren oluşturulup benimsenmesi, korunması da demek. Bu yenenle içilenle, giyilenle, dansla, şarkıyla hem kimlik ipuçları taşımakta hem yasak ve benimsenen ne varsa, öğrenme, yahut değerlendirmeye de yol açmakta. Küçülen dünyada başka ülkelerdeki bireyler açısından düşünülürse, kendi kimliğini eğlence ile koruma ve anlamaya da yaramakta...

Gelelim zamane eğlencelerine...

Yazılı görsel basının şekil verdiği yeni moda eğlenmelerde eğlence de satılık artık. Parayla alınıyor, tüketilip atılıyor, unutuluyor. Eğlenir miş gibi yapıldığı da oluyor. Özenildiği de, artık cadılar bayramımız bile var. Noel de kutluyoruz, Allah aynı Allah, öteki peygamberler bizim de peygamberimiz, mantığıyla. Aya Yorgi Tepesine makara boşaltarak çıkıp inmek ve ondan istemek, gününbirlik bir gezinti ve eğlenme eşliğinde farklı kültür kişileriyle dayanışmak, kilisede kilit açmak, Zuhuratbaba'da sirke ekmekle oruç açmak, Paskalya yumurtası, çöreği, imparatorluğun nasılsa kalan az sayıda farklı millet, ortak tabiiyetten kişilerimizle her cümbüşte almak vermek, her bayramı hep birlikte kutlamak da eğlencenin kaynaştıran yanı. Eğlencenin en yalın ve en yalnız hali de bu olsa gerek, eğlenmeyi yazmak...

Ama kulağıma uzaktan davul zurna sesi geliyor desem, biliyorum, inancaksınız. Zilleri takınız, mümkünse dört başı mamur kıvırtınız efemim, yaşamak demek, bir büyük oynamak demek değil mi?

Yarışlar, festivaller, AVM'lerdeki etkinlikler;
Hepsi Bahane, maksat eğlence...